

SLOVENSKI
PODEŽELSKI
PARLAMENT
SLOVENIAN
RURAL
PARLIAMENT

**ZBORNİK PRISPEVKOV ZA
4. SLOVENSKI PODEŽELSKI PARLAMENT**

Novo mesto / Šentrupert, september 2017

4. SLOVENSKI PODEŽELSKI PARLAMENT. Sobivanje podeželja in kmetijstva.

Urednik: Goran Šoster

Besedilo: Goran Šoster et. al.

Prevod: Dr. Tanja Dominko

Oblikovanje in tisk: I-Ibis d.o.o., Ljutomer

Naklada: 300 izvodov

Založnik: MGRT/DRSP

Ljubljana 2017

© Vse pravice pridržane

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje

Sofinancirano iz programa Evropske unije „Evropa za državljané“.

Zasedanje 4. slovenskega podeželskega parlamenta

Podeželski parlamenti v Sloveniji in v Evropi / Goran Šoster ■ 4

SOBIVANJE PODEŽELJA IN KMETIJSTVA

Storitve na podeželju / Andreja Krt Stopar ■ 7

Verige vrednosti / Dr. Petra Medved Djurašinović ■ 9

Obvladovanje tveganj v kmetijski proizvodnji / Barbara Trunkelj ■ 11

Zaposlovanje in infrastruktura na podeželju / Aleš Zidar ■ 14

Šobivanje generacij na podeželju in vloga mladih / Dr. Majda Černič Istenič ■ 17

Prehranska varnost / Nina Barbara Križnik ■ 19

Pametno upravljanje naravnih virov / Dr. Marija Markeš ■ 21

Znanje je ključ za razvoj — tudi podeželja / Dr. Emil Erjavec ■ 23

Zadružništvo / Bogdan Štepec ■ 27

Posodobitev in poenostavitev skp (skozi prizmo potreb slovenskega kmetijstva in podeželja) / Dr. Luka Juvančič ■ 29

Dan lokalnih ekonomij

SPODBUJANJE LOKALNIH IN REGIONALNIH EKONOMIJ

Neo-endogeni razvojni potenciali podeželja / Dr. Irma Potočnik Slavič ■ 31

Skupnostno upravljanje z življenjskimi viri / Gaja Breclj ■ 33

Vpliv programa LEADER/CLLD na lokalne ekonomije / Goran Šoster ■ 35

Izvajanje in sprememba Strategij lokalnega razvoja do 2018 / Alina Cunk Perklič et.al. ■ 38

Vključevanje nevladanih organizacij v izvajanje lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost / Tina Divjak ■ 41

Lokalni vidik programa CLLD / Aleš Zidar, Roman Medved, Goran Šoster ■ 43

PRIMERI DOBRE PRAKSE LOKALNIH EKONOMIJ

Potujoča delavnica / Dežela kozolcev ■ 45

Potujoča delavnica / Dobrote Dolenjske ■ 46

Izbrani programski dokumenti iz podeželskih parlamentov

Deklaracija 3. Slovenskega podeželskega parlamenta ■ 47

Manifest 2. Evropskega podeželskega parlamenta ■ 52

PODEŽELSKI PARLAMENTI V SLOVENIJI IN V EVROPI

Podeželje doživlja v zadnjih desetletjih pravi preporod. Ta je posledica hitrih sprememb v načinu življenja, povečane mobilnosti, zmogljivejših komunikacijskih poti in kanalov ter splošnega porasta materialnega standarda v Evropi. Izboljšanje kazalnikov razvoja ne pomeni vselej in za vse skupine tudi izboljšanja kvalitete življenjske ravni. Nekatere družbene skupine in odmaknjena območja so iz pozitivnih trendov razvoja izključena, neenakosti in razlike v možnostih se povečujejo. Kljub splošni urbanizaciji podeželja se povečujejo tudi razlike med mesti in obrobjem. Raznoliki pogledi in predstave o tem, kako naj razvijamo podeželje, vodijo nemalokrat v konflikte med družbenimi skupinami, četudi se vse usmerjajo k podobnim ciljem.

Večina poti za doseganje ciljev vodi preko mehanizmov parlamentarne demokracije. Odlika tovrstnih političnih sistemov je v tem, da upoštevajo voljo večine, vendar ob tem pogosto izključujejo drugačnost in obrobnost. Izključenim, šibkim, ogroženim in neodvisnim skupinam zato preostane iskanje alternativnih načinov za uveljavljanje svojih pravic in doseganje ciljev, ki nimajo večinske podpore.

Eden od alternativnih modelov družbenega dialoga so podeželski parlamenti. Nosilci in protagonisti tovrstnega pristopa so predstavniki civilne družbe, najpogosteje nevladne organizacije in gibanja. Podeželski parlamenti odpirajo prostor za dialog in iščejo poti do drugačnih rešitev zapletenih razmerij. Pomembno prispevajo k demokratičnim procesom v družbi, saj postavljajo ob bok predstavniške demokracije tudi participativno demokracijo. Širokemu krogu zainteresiranih, organizacijam, posameznikom in vsem akterjem utripa na podeželju omogočajo, da neposredno delijo svoje poglede na življenjski prostor z drugimi. S soočanjem pogledov podeželski parlamenti gradijo most med civilno družbo in državo, kar

predstavlja enega od ključnih gradnikov modernih demokracij. Povezujejo na videz nezdržljive predstave o odnosih med ljudmi in združujejo za isto mizo prostovoljce, uslužbence, znanstvenike, kmete, delavce, uradnike, svetovalce, mlade in ostarele.

Pobuda za nastanek tovrstnega družbenega dialoga prihaja iz severa Evrope, iz Švedske. Tam so prepoznali nujnost močnejšega povezovanja razpršenih in oddaljenih delov države, zlasti podeželja, že v poznih osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Od takrat vsako drugo leto organizirajo večdnevno izmenjavo mnenj ob množični zastopanosti vseh delov države in vseh ciljnih skupin. Izvirni pristop se je kmalu razširil preko nacionalnih meja in je do danes zajel številne evropske države (poleg Švedske še Finsko, Estonijo, Latvijo, Litvo, Škotsko, Nizozemsko, Slovenijo, Hrvaško, Bosno in Hercegovino ter Albanijo). Podeželske parlamente pripravljajo v mnogih balkanskih državah, preko gibanja PREPARE pa se iniciativa širi tudi na obrobje Evrope, v Ukrajino, Belorusijo, Moldavijo, Gruzijo, Armenijo in Turčijo. Krepitev vpliva podeželskih parlamentov je opazna v vseh državah, kjer je tak prispevek k participativni demokraciji postal stalnica. Močnejši vpliv na razvojne politike zaznavamo tudi na ravni Evropske Unije. Med ostalimi družbenimi dejavniki k temu pripomore Evropski podeželski parlament, ki ga nevladne organizacije in gibanja organiziramo vsako drugo leto.

V Sloveniji smo s tradicijo podeželskih parlamentov pričeli ob 20. obletnici osamosvojitve, leta 2011. Vsak od predhodnih treh podeželskih parlamentov je bil drugačen, prilagojen najbolj izrazitim trenutnim izzivom. Najpogostejše vsebine podeželskih parlamentov v Sloveniji in Evropi so kvaliteta življenja na podeželju, kmetijstvo, raba podeželskega prostora, ustvarjanje delovnih mest, izkoriščanje in raba virov, skrb za mlade in ostarele ter skupna kmetijska politika in razvoj podeželja (SKP).

4. Slovenski podeželski parlament pogloblja razpravo o iskanju sožitja med podeželjem in kmetijstvom in se v uvodnem delu osredotoča na razmislek o pomenu lokalnih ekonomij. Izhodišča za razpravo so zbrana v pričujočem zborniku. Slovenskim udeležencem se tokrat pridružujejo predstavniki iz 12 evropskih držav. Dobra tretjina udeležencev 4. Slovenskega podeželskega parlamenta prihaja iz lokalnih akcijskih skupin in nevladnih

organizacij, petina iz javne uprave, desetina iz svetovalnih in razvojnih institucij. Prav tako je dobra desetina udeležencev nepovezanih posameznikov, kmetov in podjetnikov. Želimo, da bi bilo njihovo število na prihodnjih podeželskih parlamentih večje.

Podeželski parlamenti v Sloveniji se spreminjajo in še iščejo optimalno obliko. Princip vključevalnosti in premoščanja razlik med različnimi pogledi na razvoj podeželja ostaja njihova stalnica. Širitev vključenih akterjev je postopna in zahtevna naloga zaradi različnih vlog in kompetenc v zapletenih družbenih razmerjih. Dialog postopoma prerašča v diskurz, ki zmerno brusi ostre robove polarnih razlik med željami civilne družbe in stališči državnih ustanov. Podeželski parlamenti imajo velik potencial in obetajočo prihodnost.

Andreja Krt Stopar,

Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije

STORITVE NA PODEŽELJU

Prihodnost je izziv, ključ dogajanja so ljudje

Kolikor je Slovenija v primerjavi z ostalimi državami članicami EU majhna, toliko bolj je raznolika. Razgiban teren v Sloveniji je zanimiv, vendar otežuje razmere za pridelovanje v kmetijstvu. Slovenski kmet se je moral vedno zanašati na lastno pamet in iznajdljivost. Že Valvasor je zapisal, da kmetovanje med Alpami, Panonsko nižino in Jadranom zaradi nepredvidljivih podnebnih in vremenskih razmer zahteva veliko mero iznajdljivosti za preživetje. Tako so se morale kmetije ukvarjati bodisi z več kmetijskimi panogami bodisi so si drugo polovico kosa kruha zagotovile s kovačijo, mlinom, žago, trgovino ali furmansko gostilno – z dejavnostmi, ki jih danes imenujemo dopolnilne.

Velika mera iznajdljivosti in inovativnosti pride prav tudi v današnjih časih. Slovensko podeželje ima nekatere prednosti, kot so pestra in atraktivna kulturna krajina, dokaj čisto okolje, ugodne podnebne razmere, izjemno bogat ekosistem in raznoliko življenje v njem, raznovrstni vodni viri, pestra kulturna dediščina, močna tradicija v znanju in spretnostih kmetovanja, ugoden geografski položaj ter turistične povezave. Tu, v osrčju Evrope, so doma prečudovite kmetije. Prepričana sem, da naša prihodnost leži v čim večji pridelavi in porabi lokalne hrane.

Še vedno prevladujejo manjše, mešane kmetije, ki imajo dohodke iz različnih virov in kjer kmetijstvo pogosto ni glavna dejavnost. Imajo pa te kmetije pomembno vlogo pri ohranjanju kulturne krajine in življenja na podeželju. Da bi to vlogo obdržale, potrebujejo dodatne spodbude za uvajanje in razvoj vzporednih oblik dela ter zaslužka, ki ga prinašajo dopolnilne dejavnosti na kmetiji.

Z vidika trajnostnega razvoja podeželja in ohranjanja naravnega okolja so prav storitvene dejavnosti pomemben potencial. Podeželje kot večfunkcijski prostor, v katerem prevladujejo tradicionalne dejavnosti in znanja, kot so kmetijstvo, gozdarstvo, obrt in kulinarika, nudi in odpira prostor novim priložnostim v zasledovanju socialne, okoljske, tehnološke in terciarne dejavnosti. Namen je ustvarjanje blaginje posameznika in družbe.

Cilj politike razvoja podeželja je trajnost v razvoju, ki se ne more meriti zgolj z bruto družbenim proizvodom, temveč tudi z blaginjo ljudi in bivalnega okolja. Trajnostno naravnan razvoj lahko iščemo

le v povezavah znotraj lokalnega prostora, ki ima podporo v prepoznavnosti in deluje kot enoten proizvod na tujih tržiščih.

V evropski skupni kmetijski politiki je potrebno ohraniti sofinanciranje osnovne kmetijske proizvodnje, še dodatno pa velja razmisliti o stimulatívni pomoči celostnemu trajnostnemu razvoju podeželja. Kmetijstvo kot panogo z večstransko vlogo je potrebno vezati na koncept strateške javne dobrine, ga tako opredeliti in mu dodeliti tudi storitvene dejavnosti. Tako bo tudi slovenskim kmetom omogočena zagotovitev dodatnega zaslužka, ki bo zagotavljal ohranjeno poseljenost in kulturno krajino. V ta krogotok bi se tako vnašali novi razvojni proizvodi kot sta zeleni turizem in medgeneracijsko sobivanje.

Vprašanja za razpravo:

1. opredelitev možnih perspektiv za večjo angažiranost prebivalstva na podeželju za storitveni sektor;
2. oblikovanje nabora potrebnih znanj/spretnosti za boljšo in pestrejšo ponudbo storitev na podeželju.

Diskusija:

- iskanje rešitev za nove zaposlitvene možnosti v okviru storitev na podeželju.

VERIGE VREDNOSTI

Kmetijstvo in živilskopredelovalna industrija Slovenije predstavljata strateški panogi, ki slovenskega potrošnika oskrbujeta z varnimi in kakovostnimi kmetijskimi pridelki in živali. Eden glavnih izzivov agroživilske verige, ki združuje različne deležnike, je obdržati slovensko podeželje živo, vitalno in prodorno, kmetijstvo in živilskopredelovalno industrijo pa inovativno ter s potencialom za nadaljnji razvoj, da bosta lahko sledila tudi vsem ostalim izzivom, s katerimi se soočata. Glavni izzivi na področju razvoja in inovativnosti agroživilskega sistema so namreč izboljšanje zdravja, dobrega počutja in življenjske dobe ljudi, varna živila, ki jim potrošniki lahko zaupajo, trajnostna in etična pridelava in predelava hrane, pakiranje in kakovost, potrebe in zahteve potrošnika, komunikacija, urjenje in prenos tehnologij kot podpora inovativnosti. Ne smemo pozabiti tudi na socialne izzive, kot so zdravje, demografske spremembe in dobro počutje, varnost oskrbe s hrano, trajnostno kmetijstvo in biogospodarstvo, zagotavljanje čiste in učinkovite energije, pameten, zelen in integriran transport, podnebne aktivnosti in učinkovita raba virov, vključno s surovinami, inkluzivna, inovativna in varna družba. Soočanje z navedenimi izzivi terja od deležnikov agroživilske verige veliko napora, zato je nujno potrebno uspešno upravljanje verige. To namreč pomeni, da so vsakemu izmed udeležencev v verigi oskrbe s hrano priznani njegova vrednost, vloga in pomen. Uspešno upravljanje agroživilske verige pa je lahko ključnega pomena za vzpostavitev novih verig vrednosti. Za verige vrednosti v grobem velja, da se ne zaključijo pri končnem izdelku za potrošnika, temveč zajemajo tudi proces razgradnje po končani uporabi. Predelava biomase v proizvode z dodano vrednostjo je najboljši prikaz verige vrednosti. V tem primeru govorimo o skladnosti s principi krožnega gospodarstva. V smislu razvoja in inovativnosti živilskopredelovalne industrije kot tudi gospodarstva v celoti pa je veriga vrednosti opredeljena kot skupina deležnikov, ki sestavljajo vertikalno povezano verigo ali mrežo, v okviru katere obstajajo komplementarnosti pri raziskavah, razvoju in inovacijah (povezovanje več tehnologij in produktivnih smeri), trženju in/ali poslovanju, ki se odražajo bodisi v prodaji končnih produktov bodisi v prodaji vmesnih produktov v okviru mednarodnih verig in mrež vrednosti. Z gospodarskega vidika imajo ključno vlogo z vidika usmerjenosti verig vrednosti v produkte t. i. uvajalci na trg, pri čemer morajo v verigi sodelovati najmanj trije gospodarski subjekti.

Potrebe različnih interesnih skupin

Verige vrednosti se bodo morale v prihodnje vzpostaviti na način, da bodo zadovoljene potrebe vseh zainteresiranih. Pri tem bo potrebno upoštevati:

- obstoječe verige (dolge, kratke) in njihove glavne značilnosti (prednosti, slabosti, priložnosti in grožnje),
- enotno razumevanje poimenovanja »verige vrednosti«,
- naravne danosti slovenskega podeželja,
- potrebe in zahteve različnih interesnih skupin (pridelovalec, predelovalec, prodajalec, potrošnik idr.) in
- različne vidike delovanja verig vrednosti (okoljski, socialni, ekonomski, zdravstveni, globalni).

Razvojni potenciali za zadovoljevanje nakazanih potreb

Vezano na predstavljene izzive, trende in potrebe interesnih skupin, bo potrebno izkoristi razvojni potencial, ki obstaja v Sloveniji in ki sloni na številnih deležnikih. Pri tem bo potrebno dati velik poudarek razvoju kompetenc in veščin kadrov, spodbujanju podjetništva predvsem na podeželju, na sodelovanju in na prenosu znanja in tehnologij. V glavne aktivnosti bo potrebno vključiti trajnostni vidik delovanja verig vrednosti.

Vprašanja za razpravo:

1. Katere agroživilske verige vrednosti najboljše podpirajo trajnostni razvoj podeželja in zdravje ljudi?
2. Za katera najpomembnejša razmerja se naj uskladijo vsi deležniki?
3. Kako, kdo in kdaj usposobi deležnike, da bodo lahko sodelovalno pospeševali svoj razvoj?

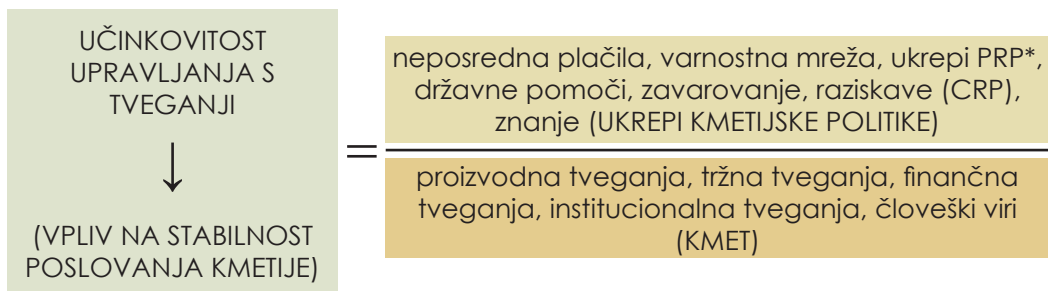
OBVLADOVANJE TVEGANJ V KMETIJSKI PROIZVODNJI

Opredelitev pojma tveganja in upravljanje s tveganji v kmetijstvu

Tveganje je možnost predvidevanja rezultata v naprej, negotovost pa je nekaj, česar ne v naprej ne moremo napovedati. Tveganje, ki bo predmet te delavnice, zajema oba pojma.

Učinkovito upravljanje s tveganji je na področju kmetijske proizvodnje še posebej zahtevno zaradi narave kmetijskih trgov, ki so nestanovitni in neelastični in zaradi vedno bolj akutnih podnebnih sprememb, globalizacije ter neoliberalistične tržne usmeritve. Tem tveganjem razvoj tehnoloških in agrarno-ekonomskih znanj vedno težje sledita. Zato je tveganja (zlasti dohodkovna tveganja), vedno težje napovedati in vzpostaviti učinkovite preventivne ukrepe.

SKP z različnimi ukrepi podpira proizvajalce pri vedno bolj negotovi kmetijski proizvodnji in ta trend se bo nadaljeval ob veliki težnji po učinkoviti porabi javnih sredstev tudi pri oblikovanju SKP po 2020.

*Sofinanciranje premij v EU v krovni uredbi za razvoj podeželja (65% in spodnji prag za sofinanciranje škode 30%) upošteva določila WTO.

Vrste tveganj v kmetijstvu

Opredelitev tveganja na nivoju kmetije

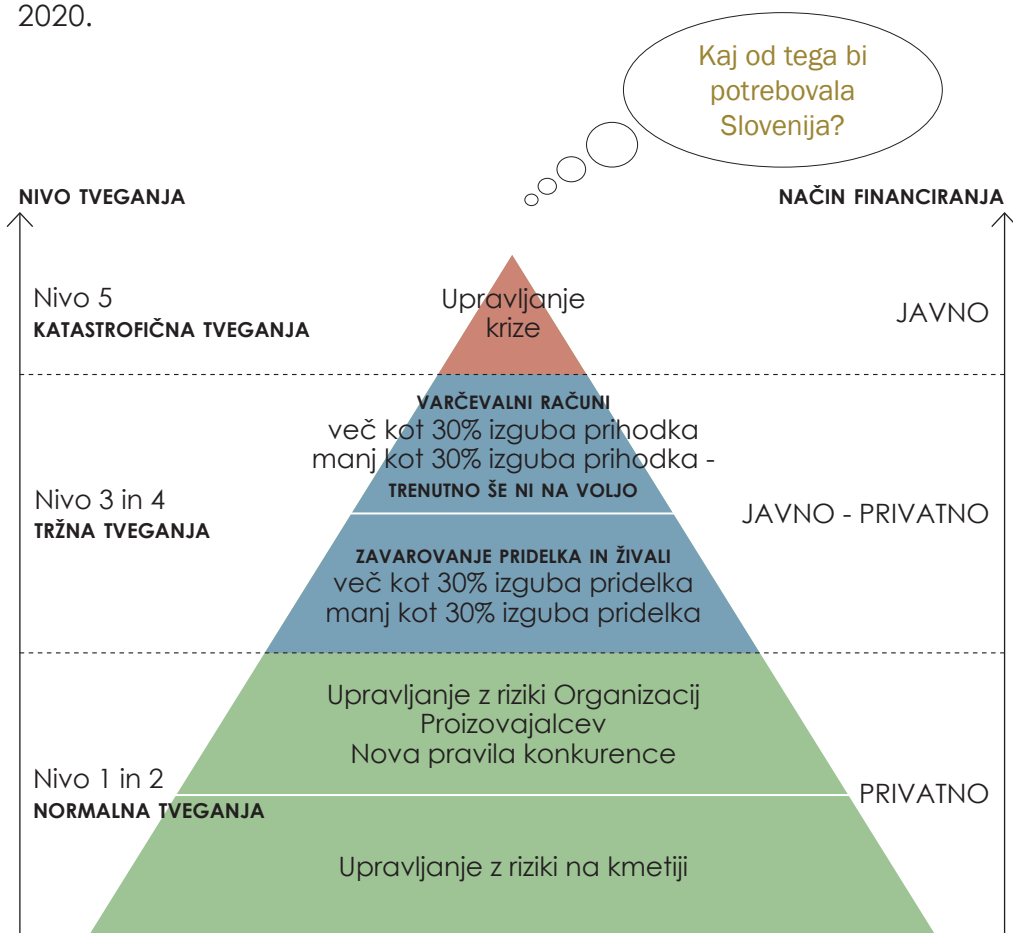
Razumevanje rizika in upravljanje z riziki pomaga kmetom pri sprejemanju boljših odločitev.

Na nivoju kmetije ločimo proizvodna tveganja, tržna tveganja, finančna tveganja, zakonodajna tveganja, tveganja s človeškimi viri ter kombinacijo tveganj.

Poudarek je v celostnem pristopu k tveganju (whole-farm risk management), ker v primeru, da se ukvarjamo samo z določenimi tveganji ('single risk' strategies), oblikujemo napačne zaključke.

Opredelitev tveganja za potrebe načrtovanja kmetijske politike

Razumevanje rizika in upravljanje z riziki pomaga kmetijski politiki pri ocenjevanju učinkovitosti različnih vrst orodij za zaščito pred tveganji in pri izboljšavi obstoječega sistema. V podporo boljšemu odločanju je tako MKGP naročilo študijo Razvoj celovitega sistema za obvarovanje proizvodnih in dohodkovnih tveganj v slovenskem kmetijstvu in ribištvu, kjer je bilo ugotovljeno, da je nadaljevanje sofinanciranja proizvodnih zavarovanj države edini racionalni ukrep pri upravljanju z normalnimi tveganji v kmetijstvu in ribištvu, da kmetje (še) niso zainteresirani za ustanovitev Vzajemnega sklada za proizvodna tveganja kot dopolnilnega sistema za upravljanje s katastrofičnimi tveganji in da bodo dohodkovna zavarovanja za Slovenijo morda zanimiva po letu 2020.

Slika: Nivojski model upravljanja s kmetijskimi tveganji

EU komisija pa je v podporo boljšega upravljanja tveganj po letu 2020 pripravila študijo PREGLED NACIONALNIH IN EU ORODIJ ZA UPRAVLJANJE S TVEGANJI V OBODBJU 2014-2020. Namen te študije je izoblikovanje priporočil EU in državam članicam za vzpostavitev bolj učinkovitega sistema tveganj na področju negotovosti dohodkov in nestanovitnosti trga v okviru SKP po letu 2020.

Namen delavnice na podeželskem parlamentu je dati debatam na temo tveganj v okviru nove SKP po letu 2020, ki že potekajo v Sloveniji pod vodstvom Biotehniške fakultete v Ljubljani, dodatne nove vsebine in usmeritve. Rezultati delavnice bodo dodatne informacije za vse deležnike v kmetijstvu in na področju razvoja podeželja, ki se bodo odločali o izboru SKP ukrepov po letu 2020 po meri Slovenije.

Vprašanja za razpravo:

- 1. Kaj lahko kmet SAM stori pri obvladovanju tveganj in kakšno pomoč pri tem pričakuje od kmetijskega svetovalca?** Kakšna orodja bi kmetje potrebovali za boljše upravljanje s tveganji na njihovi kmetiji? Ali bi bilo smiselno oblikovati projekt EIP, katerega rezultat medsebojnega sodelovanja med znanostjo, JSKS in kmetijskim proizvajalcev bi bilo orodje za celostno obvladovanje rizikov na kmetiji (krepitev prvega nivoja upravljanja rizikov na kmetiji)?
- 2. Kako povečati pripravljenost kmetij, da se bodo odločile za zavarovanje oz. se vključile v zajemni sklad?** Ali bi bili kmetje zainteresirani za varčevalne račune, kjer bi varčevali za »hude čase« in bili ob tem deležni posebnih davčnih olajšav?
- 3. Kako povečati zavedanje za obvladovanje tveganj oz. izboljšati odnos do tveganj in kako povečati medsebojno solidarnost kmetov pri upravljanju s tveganji?** Kakšno upravljanje z riziki kmet pričakuje od zadruga oz. od drugih oblik združevanja proizvajalcev, kakšne so izkušnje udeležencev delavnice na tem področju?

ZAPOSLOVANJE IN INFRASTRUKTURA NA PODEŽELJU

Problematika zaposlovanja in ustvarjanja delovnih mest na podeželju je v veliki meri odvisna od investicij, ki so osnova za izgradnjo osnovne infrastrukture, za izboljšanje pogojev za širitev dejavnosti, za lažje poslovanje in s tem povezanim številom in kakovostjo novih delovnih mest. Pojem infrastrukture je zelo širok (cestna, digitalna, socialna ipd.). Trendi programov razvoja podeželja in drugih evropskih shem so čedalje bolj usmerjeni v mehkejše vsebine, zato bi se bilo smiselno osredotočiti predvsem na pomanjkljivo institucionalno infrastrukturo. Uradi in ustanove naj bi bili prijazni in spodbudni v odnosu do uporabnika. Za normalno funkcioniranje (razvoj) obeh področij infrastrukture je potrebnih več pogojev, ne zgolj finančnih, tudi sistemskih – takih, ki bi omogočili zainteresiranim preprosto, poceni in predvsem hitro izvedbo investicij oziroma vlaganj v razvoj podeželja. Evropska Unija v sedanjem programskem obdobju komaj sledi tem ciljem. Programi ne zagotavljajo zadostne podpore za nastanek novih delovnih mest in bistveno ne izboljšujejo možnosti preživetja na podeželju, zlasti v odročnejših delih države. Večina ukrepov je namenjenih kmetijstvu in gozdarstvu, kar je razumljivo, vendar so precej zapostavljeni spremljajoči ukrepi, pomembni za razvoj podeželja, kot so urejanje prepotrebne infrastrukture, prenos znanja, ustrezno okolje za mlade, družine ipd. Pri tem izhajamo iz naslednjih dejstev:

- Delovna mesta na podeželju (predvsem v kmetijstvu) so čedalje dražja – ocenjena vrednost vlaganja za nastanek novega delovnega mesta je v povprečju med 40.000 in 70.000 € (še pred desetimi leti je bila ta vrednost bistveno nižja). Razlogov za to je seveda več, predvsem pa so delovna mesta dražja zaradi konkurenčnosti na trgu, kar se odraža v dražji opremi, dražjih strojih, boljših delovnih prostorih, ki morajo biti v skladu z zahtevno slovensko in evropsko zakonodajo ter v večji produktivnosti, da se doseže ustrezna cena na trgu. Konkurenčnost se slabša med drugim tudi zaradi prevelikih administrativnih bremen za obstoječe in novozaposlene v kmetijstvu in na podeželju. To ustvarja potrebe po dodatnem usposabljanju deležnikov, izčrpa omejena sredstva za razvoj podeželja ter terja dragocen čas zaposlenih.
- Premalo sredstev iz EU skladov za ustvarjanje novih delovnih mest, ki se v veliki meri trenutno namenjajo iz programa CLLD. Žal iz tega programa ne bo možno pokriti vseh izkazanih potreb, še posebej pa

ne zato, ker so pri organih upravljanja iz tega programa predvideli tudi sofinanciranje investicij, kar je bilo v preteklem programskem obdobju ustrezneje rešeno z ukrepoma 322 in 323. Pri tem gre za dolgotrajen in načrtovan proces, ki potrebuje jasno strategijo in strokovni pristop k načrtovanju razvoja podeželja – da iz več različnih programov v več programskih obdobjih dosežeš uspešne rezultate. To je žal premalo poudarjeno pri organih upravljanja, ki bolj kot na kakovost gledajo na izvedbo projekta.

- Pri analizi učinkovitosti evropskih sredstev bi bila zanimiva primerjava uspešnosti ukrepov Evropskega socialnega sklada (ESS) na podeželju v drugih evropskih državah, sploh z vidika dejstva, da ta sklad ni sestavni del programa CLLD, kljub temu, da si je civilna družba močno prizadevala, da bi se vključil v ESS.
- Prezahteven in prestrog pristop podpornega okolja do izvajanja dejavnosti na podeželju – od pričetka investicije, načrtovanja in izvedbe projekta, še posebej, če je sofinanciran iz EU sredstev (pretirane zahteve in kontrolni mehanizmi AKTRP). Nestimulativen odnos služb do začetnikov v poslovanju (po registraciji dejavnosti pričnejo prihajati na obisk različni inšpektorji in preobremenijo začetnika s pretiranimi ali časovno in administrativno nerazumnimi zahtevami). Pri tem gre za velik problem pomanjkljive in le deloma uspešne institucionalne/podporne infrastrukture (uspešnejše kot so nadzorne službe, manj uspešni so (samo)zaposleni in delodajalci na podeželju).

Potrebe:

- Zagotovitev dodatnih virov za vlaganja v osnovno infrastrukturo na podeželju, ki bo omogočala zagotovitev podobnega življenjskega standarda kot v razvitejših delih države in posledično ohranjala enakomernejšo poseljenost.
- Premostitev prepada med nadzornimi službami in zaposlovalci na podeželju.
- Poleg številnih potreb kmetijstva, gozdarstva in živilsko-predelovalne infrastrukture, so za razvoj podeželja ključni: mladi, družine, ženske, starostniki in podjetniki. Ne gre zgolj za ustvarjanje delovnih mest, temveč tudi za pogoje, ki bi zagotavljali sodoben način življenja in s tem trajnostni razvoj (sodobna tehnologija, zdravstvena oskrba, pogoji za aktivno življenje ljudi v 3. življenjskem obdobju, društvena dejavnost) – mehke vsebine, ki so izjemno pomembne, vendar zapostavljene.

Vprašanja za razpravo:

1. Večfunkcijska vloga posameznika v odnosu do institucionalne infrastrukture – jaz kot podeželjan, jaz kot državljan Slovenije, jaz kot zaposleni.
2. Kaj je po vašem mnenju ključno za ustvarjanje novih delovnih mest na podeželju? Kako pomembni so naslednji vidiki: družbeno okolje, ki podpira posameznike, infrastrukturna urejenost območja, ter znanja, ki jih potrebujemo za zagotovitev ustrezne infrastrukture in delovnih mest?
3. Kakšno podeželje in kakšna delovna mesta potrebujejo ter si želijo identificirane ciljne skupine?
4. Kako omogočiti ter spodbuditi gospodarski in socialni razvoj ter ga trajnostno uskladiti s prostorskimi možnostmi oziroma potenciali ob upoštevanju racionalnosti, socialne pravičnosti in varovanja okolja pri spodbujanju ustvarjanja novih zaposlitev?
5. Kako odgovoriti na izzive bližnje prihodnosti: pomanjkanje delovne sile v Sloveniji zaradi strukturnih neskladij in demografskih sprememb (staranje prebivalstva, veliko število upokojencev ...)? Kakšne ukrepe predlagate za aktivacijo dolgotrajno brezposelnih, reintegracijo starejših in višjo stopnjo zaposlenosti mladih?

SOBIVANJE GENERACIJ NA PODEŽELJU IN VLOGA MLADIH

Skoraj vse države v EU, med njimi tudi Slovenija, se zaradi naraščanja pričakovane življenjske dobe in nizkih stopenj rodnosti soočajo s postopnim staranjem prebivalstva. S tem demografskim trendom so povezane številne družbene spremembe in izzivi, ki se nanašajo na zagotavljanje socialne varnosti, zaposlovanja in bivalnih razmer. Postopno staranje prebivalstva pa močno vpliva tudi na obstoječe odnose med generacijami. Strokovne in politične razprave pogosto opozarjajo na negativne izzive staranja (povečani izdatki za pokojnine, zdravstveno varstvo in sistem socialne varnosti), ki se navezujejo na koncept medgeneracijske solidarnosti. Na ta koncept in ustvarjanje povezav med mlajšimi in starejšimi generacijami pa naj bi se ne gledalo le s finančnega vidika, ampak tudi z vidika spodbujanja medsebojnega sodelovanja in izmenjave ter boljšega razumevanja in novih oblik sobivanja med generacijami.

Nedvomno je v današnjih modernih, industrializiranih družbah generacijska segregacija – ločevanje po starosti – vedno bolj prisotna. K t.i. generacijskemu prepadu v precejšnji meri prispeva družbeno strukturiranje starosti: različne starostne skupine živijo izolirano ena zraven druge glede na kronološko starost, npr. otroci so ločeno vključeni v dnevno varstvo in šole, starejši pa v starostno homogene upokojske skupnosti, npr. domove za starejše. Raziskave kažejo, da je za učinkovito preseganje generacijskega prepada in spodbujanje medsebojnega razumevanja med generacijami v prvi vrsti potrebno ustvarjati priložnosti za medsebojno srečevanje in delovanje. Primeri takih priložnosti se lahko razvijajo v okviru prostovoljskih pobud starejših, kakor tudi s strani mladih. Starejši lahko ponujajo različne mentorske programe za otroke in mladostnike z različnimi vsebinami, aktivnostmi in storitvami, prav tako pa mladi kot prostovoljci/ke lahko nudijo storitve za starejše na njihovih domovih in se vključujejo v medgeneracijske projekte (npr. ročne in umetniške spretnosti, seznanjanje in učenje z modernimi medijskimi tehnologijami in drugo). Poleg tega se kot možnost za boljše razumevanje med generacijami štejejo tudi starostno integrirani centri, npr. večnamenske izobraževalne institucije, ki hkrati ponujajo tako varstvo in izobraževalne programe za otroke kot dnevne storitve za starejše. Pri tem se kot posebej pomembna kaže vloga učiteljev/ic z znanji in veščinami povezovanja mladih z drugimi generacijami in v tem oziru vključevanje medgeneracijske perspektive v usposabljanje učiteljev/ic ter v kurikulum.

Zgoraj navedene možnosti delovanja in ukrepanja so, kot kažejo izkušnje številnih primerov vpeljave družbenih politik in praks, pogosto težko uresničljive brez upoštevanja specifičnih družbenih pogojev in lokalnega konteksta, v katerem živijo različne skupine ljudi. Ideje in predlogi v smeri ustvarjanja priložnosti srečevanja in medsebojnega delovanja različnih generacij, kot na to opozarja strokovna literatura, so se večinoma izoblikovali v urbanem okolju, vprašanje pa je, ali te ustrezajo tudi potrebam in željam prebivalcev podeželskih območij. Cilj delavnice z zgoraj navedenim naslovom je tako ugotoviti, kakšne prakse v tem pogledu že obstajajo in katere možnosti bi se v ta namen lahko še izkoristile na podeželju v Sloveniji.

Vprašanja za razpravo:

1. Kaj spodbuja in ovira medgeneracijsko razumevanje in sobivanje na podeželju?
2. Katere oblike in metode preseganja medgeneracijskega prepada na podeželju že obstajajo in katere bi veljalo še dodatno ustvariti/razviti?
3. Kdo so najpomembnejši akterji v teh prizadevanjih in katere lokacije/prostori na podeželju so za to najprimernejši?

PREHRANSKA VARNOST

Slovenska kmetijska politika se sooča s številnimi izzivi. Nahajamo se namreč v času podnebnih sprememb in nove tehnološke revolucije, ki vpliva na čedalje večje zavedanje in zahtevnost potrošnikov v povezavi z varno hrano. Za trg s hrano je vse bolj značilna tekmovalnost v agroživilski verigi ter rast moči korporacij. Tudi kmetijstvo je pred novim valom strukturnih sprememb. Pod vplivom teh izzivov se spreminja tudi Skupna kmetijska politika (SKP).

Pridelava zadostnih količin kakovostne in zdrave hrane po dostopnih cenah je eden izmed ključnih ciljev SKP. Cilj SKP ni zgolj prehranska varnost na nivoju EU. V svetu se soočamo s pospešeno rastjo prebivalstva – po ocenah naj bi do leta 2050 na Zemlji prebivalo 9,5 milijarde ljudi. Cilj pridelave zadostne količine hrane je bil dosežen že v 70. letih prejšnjega stoletja, pred nami pa je še vedno izziv, kako pridelati kakovostno hrano s sledljivim poreklom. Zato je pri načrtovanju razvoja slovenskega kmetijstva ključno upoštevati tudi omejene naravne danosti, ki jih je potrebno vzeti v ozir pri pridelavi. Velika gozdnatost, velik delež travinja in čedalje manjši delež njivskih površin narekujejo še posebej premišljeno rabo razpoložljivih kmetijskih površin tako s stališča prehranske varnosti in ekonomike kot z vidika varovanja okolja. Če želimo v prihodnje izkoristiti našo primerjalno prednost relativno ohranjenega naravnega okolja in kulturne krajine, bo morala trajnostna pridelava hrane predstavljati prioriteto nadaljnjega razvoja slovenskega kmetijstva kot tudi podeželja. Vzpostavljanje kratkih tržnih poti do kupcev, oskrba prebivalstva z najkakovostnejšo pridelano hrano z nizkim ogljičnim odtisom ter manjšim obremenjevanjem okolja nam omogoča visoko kakovost bivanja v mestih in na podeželju.

Za Slovenijo je proizvodnja hrane strateškega pomena. Proizvodnja hrane in pijač spada med naše pomembne gospodarske dejavnosti, ki zagotavlja številna delovna mesta, poleg tega pa je obstoj agroživilske verige nujen za zagotavljanje prehranske varnosti Slovenije. V zadnjih letih zaznavamo nazadovanje panoge, ki je predvsem slabo organizirana. Ne zadostna je koncentracija ponudbe in vertikalna povezanost z dobavitelji kmetijskih surovin, zaostajamo tudi v inovativnosti proizvodov. Vseeno pa imamo enkratno možnost za povečanje samooskrbe, saj raziskave kažejo, da je potrošnik še vedno zelo navezan na slovensko surovino, tradicijo in okolje.

Z intenzivnim promoviranjem lokalnih proizvodov lahko obrnemo povpraševanje v prid domačim proizvodom. V kmetijstvu je zato treba nadgrajevati visoke tehnološke, fitosanitarne in veterinarske standarde ter standarde varstva okolja in dobrobiti živali. Trajnostna in gospodarna raba razpoložljivih proizvodnih virov je temelj za zagotavljanje prehranske varnosti, tj. ustrezne stopnje lastnega in dolgoročnega zadovoljevanja potreb po hrani, kar lahko tudi v razmerah vse bolj tveganega globalnega trga pomembno vpliva na stabilnost in kakovost oskrbe s hrano v Sloveniji.

Izpostaviti je potrebno, da je Slovenija neto uvoznica agroživilskih proizvodov. Pokritost uvoza z izvozom je manj kot 50-odstotna, kar pomeni, da Slovenija z domačo pridelavo ne pokriva svojih potreb po agroživilskih proizvodih.

Vprašanja za delavnico

1. Kako bomo zagotovili tehnološki napredek in povečanje proizvodnih kapacitet?
2. Kakšne so možnosti za razvoj podjetij in kmetij z dopolnilno dejavnostjo? Kako je z drugimi oblikami zaposlitve na podeželju?
3. Kako lahko povečamo stopnjo samooskrbe s hrano, semenskim materialom in avtohtonimi pasmami?
4. Na kakšen način lahko spodbudimo višjo stopnjo naročanja hrane slovenskih pridelovalcev in predelovalcev v sklopu javnih naročil?

PAMETNO UPRAVLJANJE NARAVNIH VIROV

Naravni viri – gozd, zemlja, voda, zrak – so vedno središče človekovega zanimanja, koriščenja in izkoriščanja. Vsaka družba ima glede koriščenja sprejete družbene in ekonomske dogovore, ki skušajo poskrbeti, da bi viri ostali trajni in zagotovljeni naši in naslednjim generacijam.

Nedvomno je značilnost današnjega časa, da vsi poudarjamo pomembnost trajnosti virov, še več, država v vseh svojih pomembnih dokumentih zagotavlja usmeritev in zavezanost k trajnostnemu razvoju. In če na tem mestu trajnostni razvoj razumemo v smislu doseganja pozitivnih rezultatov za vse udeležence v razvojni verigi – ne le v smislu človeka, temveč tudi v smislu okolja z vsemi živimi bitji in njihovimi podpornimi sistemi –, lahko to poimenujemo narava.

Skozi pretekla obdobja človeške družbe so se oblikovala različna razmerja med človekom in naravo ter posledično naravnimi viri, z večjo ali manjšo medsebojno povezanostjo, soodvisnostjo ter uravnovešenostjo. V naši družbi v današnjem času izrazito prevladuje paradigma, da je narava v službi človeka, ki mora človeški družbi nuditi kakovostno in zdravo življenjsko okolje, prek naravnih virov hrano, vodo, čisti zrak in dodatne ekonomske učinke njihove (iz) rabe ter seveda prostor za sprostitev in rekreacijo. V tem primeru se naravne vire in naravo, vključno z drugimi živimi bitji, vrednoti z merili ekonomske vrednosti, dandanes z vse bolj priljubljenimi t. i. ekosistemskimi storitvami.

Ti pristopi sicer dajejo vtis celovitosti in upoštevanja vseh deležnikov – v vsakdanjem življenju je občutek posameznikov prav nasproten – upravljavci/lastniki/uporabniki naravnih virov se počutijo omejevani in ogroženi v svojem delovanju, varuhi okolja in narave pa izigrani ob sprejemanju odločitev, kako ravnati z naravnimi viri, saj s tem tudi ogrožamo/uničujemo okolje in naravo.

Tako se pojavi paradoks, ko se med seboj spopadajo naravni zavezniki, dobičke pa kujejo ekonomske dejavnosti, ki se napajajo iz ohranjenih naravnih virov in narave kot take.

Da bi presegli razlike in našli skupno (pametno) pot za upravljanje naravnih virov, je potrebno razmisliti o sledečem:

1. Si v naši družbi res ne moremo privoščiti, da bi naravi priznali

vrednost samo po sebi? V tem primeru človek tudi drugim bitjem priznava pravico do življenja in zdravega življenjskega okolja in vedno znova, ko se odreka hrupu, strupom, sevanjem ipd. v bližini svojih naselij, pomisli tudi na »željo« in pravice drugih živih bitij do življenja in zdravega življenjskega okolja.

2. Ali ni pravica do rabe vode (pitje, namakanje, energija ...) tudi pravica drugih živih bitij do vode kot osnovnega življenjskega okolja?
3. Ali ni pravica do rekreacije tudi pravica gamsov, srn, jelenov ..., da se v miru najedo na svojih pasiščih?
4. Ali ni varovanje narave v njeni biti pravzaprav varovanje človeka in trajnosti naravnih virov?

ZNANJE JE KLJUČ ZA RAZVOJ – TUDI PODEŽELJA

Znanje je ključni dejavnik družbenega, ekonomskega in prostorskega – regionalnega razvoja. Teorija in praksa pričata o tem, zakaj so nekatere države in območja uspešnejši od drugih. V današnjem času intenzivnih tehnoloških (digitalizacija) in družbenih sprememb (kriza družbenega reda) so znanje, vedenje, inovacija, ideja, rešitev in vse, kar lahko zajamemo v pojem znanja odločujoče. Podeželje in podeželske skupnosti, ki v ekonomskem smislu večinoma zaostajajo za urbanimi sredinami, iz teh procesov niso izvzeti, nasprotno, ob demokratičnih vključujočih strukturah so prav znanje, individualno in kolektivno, sposobnost kreativnega razmišljanja, inovacije in podjetnost, tisto, kar uspešne sredine loči od neuspešnih. Deklaracija iz Corka, sprejeta lani s strani evropskih deležnikov podeželja, je morda prvič v okviru Skupne kmetijske politike zares potrdila znanje kot gibalno spremembo na podeželju.

Potrebno znanje za razvoj sega na najrazličnejša področja aktivnosti posameznikov in skupnosti na podeželju. Temeljne so proizvodne tehnologije, ki segajo od tradicionalnih (kmetijstva in gozdarstva) do naj sodobnejših storitvenih dejavnosti. Lokacija gospodarskih in družbenih aktivnosti je pomembna, a ne več tako odločujoča kot nekoč. Sodobno podeželje prinaša v novi globalni svet ne le svojo zanimivost kot bivalni prostor, ampak tudi priložnost za odvijanje gospodarskih aktivnosti.

Pridelava hrane in uporaba gozdnih virov ostajata pomembni, a ne več edini razvojni vir podeželja. Na pomenu pridobiva kakovost okolja in narave, ki postajata skozi nove pristope lahko tudi vir zaposlitve in blaginje na podeželju. Na teži pridobiva tudi znanje, povezano s socialnimi aktivnostmi – od socialnega podjetništva do iskanja novih oblik kolektivnega delovanja.

Znanje je kompleksen pojem in sega v celotni spekter izobraževanja, raziskovanja, svetovanja, učenja veščin, treninga in različnih oblik ter metod prenosa znanja. Njen vzvod so kreativni posamezniki in njihove organizacije, ki delujejo v smeri oblikovanja in širitve znanja. Znanja ne smemo enačiti zgolj z informacijami, s katerimi je sodobni svet preplavljen, saj je informacije potrebno znati pridobiti, razumeti in oblikovati v razvojne rešitve. Znanje nastaja v sistemu inovacij, ki so lahko specifične za lokalno okolje ali pa se prenašajo iz drugih okolij. Pri slednjem je pomembna njihova prilagoditev lokalnim razmeram.

Velja namreč, da je potrebno znanje prilagoditi naravnim, kulturnim in realnim ekonomskim okvirom vsake državne in lokalne skupnosti. Ravno zato vsako okolje potrebuje tudi svoje snovalce in prenašalce inovacij.

Sodobne družbe so razvile kompleksne sisteme znanja, ki združujejo javne in zasebne, mednarodne, nacionalne in lokalne vire znanja, ki v središče postavljajo uporabnika. Rastejo pa potrebe, rešitve in pristopi, ki iščejo, širijo in oblikujejo kolektivno znanje. Zgolj točkovni razvoj, ki temelji na uspešnih posameznikih, ne omogoča kakovostnega razvoja podeželja in lokalnih skupnosti. Le v iskanju interakcije in sinergij med člani v proizvodnih, naravovarstvenih, socialnih in lokalnih skupnostih lahko nastajajo rešitve, ki vodijo v vključujoč razvoj in ohranitev zdravega podeželja.

Sodobna država lahko s svojimi podpornimi instrumenti pomembno prispeva h kreiranju sistema oblikovanja in prenosa znanja. Tudi na tem področju prihaja do precejšnjih sprememb. Razvijajo se novi pristopi, regionalna in podeželska razvojna politika vse bolj vključujeta znanje kot kriterij in kot element podpor ter spodbujata in nagrajujeta inovacijske rešitve, vedno bolj tudi v smeri kolektivnih rešitev.

Slovensko podeželje se ponaša z odmevnim številom uspešnih primerov razvoja na podeželju. Predvsem posamezna podeželska gospodarstva in gospodinjstva so razvila izvirne rešitve in oblikovala, večinoma tudi z javnimi podporami, svoje uspešne zgodbe, ki ohranjajo delovna mesta in krepijo blaginjo. Praviloma gre za uspešne posameznike, ki so uporabili svoje vire in znanje ter oblikovali kreativne rešitve, prilagojene svojim sposobnostim in nagnjenjem. Te posamične uspešne zgodbe pa ne morejo v celoti zakriti dejanskega pomanjkanja celovitejših skupinskih rešitev. Razvoj lokalnih skupnosti ni le množica uspešnih posameznih primerov, ampak tudi oblikovanje kolektivnih rešitev.

Vzroki za pomanjkanje širših dimenzij razvoja niso le v mačehovskem odnosu države, kot se pogosto in popularno sliši, temveč so globlji in večplastni. Temeljni razlog za to tiči v dejstvu, da skupnosti same pogosto niso dovolj sposobne razvijati in predvsem sprejemati kolektivnih rešitev. Primanjkuje jim idej in znanja, pripravljenost za skupinsko delovanje pa je na precej nizki ravni, saj ravno v tem elementu pogosto zelo zaostajamo za razvitimi podeželskimi območji, ki jim želimo slediti. Svoje prispevajo neposodobljeni izobraževalni sistem ter javni sistemi raziskovanja in prenosa znanja, ki ne glede na nekatere pozitivne učinke zaostajajo za potrebami sodobnega časa in predvsem uspešnega razvoja podeželskih dejavnosti in skupnosti.

Ne nazadnje pa k pomanjkanju kolektivnih rešitev prispevajo tudi javne podpore, ki niso dovolj učinkovito naravnane v iskanje

kreativnih in kolektivnih rešitev, ampak so v veliki meri prerazdelitvene, imajo navidežno močan socialni značaj, v bistvu pa bolj ohranjajo neželjeno stanje, kot pa ga spreminjajo na bolje. Slovenska politika razvoja podeželja je namreč zelo točkovno naravnana v podporo posameznikom, pri čemer pa naložbene podpore niso dovolj preverjene z vidika kakovosti in pričakovanega doseganja zastavljenih ciljev. Razdelitev sredstev poteka na podlagi predvsem fizičnih kazalcev, manjšo vlogo pri pridobitvi sredstev pa imajo kreativne rešitve in rešitve, ki bi povezale večje število udeležencev. Znanje in sodelovanje sta temeljna deficiita slovenske razvojne politike na podeželju, ki sta medsebojno povezan splet problemov, izhajajoč tudi iz pričakovanj interesne sfere in sodobnih vzorcev obnašanja in vrednot, ki favorizirajo predvsem posameznika in njegove interese.

Potrebe po spremembi vloge in sistemov znanja za razvoj slovenskega podeželja so izrazite, čeprav niso dovolj priznane. Šolske sisteme, tudi in predvsem tiste, ki sooblikujejo poklice za podeželje, je potrebno preoblikovati ter bodoče poklice na podeželju okrepiti v smeri organizatorjev in posrednikov znanja. Predvsem na univerzitetni ravni, ki zaključno oblikuje poklicne profile, so potrebne večje spremembe v krepitvi socialnih kompetenc, sposobnosti za strateško načrtovanje in upravljanje, razumevanje širokih podjetniških, okoljskih in socialnih dimenzij podeželja. Te vsebine so premalo prisotne v kurikulumu šol, načini podajanja zaostajajo za potrebami in značilnostmi sedanje generacij mladih. Na splošno je pomembno prevetriti in tudi zgraditi nove javne sisteme oblikovanja in prenosa znanja, kajti ti začetno oblikujejo posameznike in so ključni pri politiki oblikovanja in prenosa znanja. To je odgovornost institucij, interesnih skupin in države.

Ob formalnih sistemih znanja pa je potrebno sistematično spodbujati in dvigovati vlogo neformalnih mrež znanja. Krožki, razvojne mreže ter nevladne organizacije, ki v svojem poslanstvu dajejo pomembno vlogo tudi znanju, lahko pomembno vplivajo na širjenje znanja in oblikovanje kolektivnih rešitev. Ne smemo pa zamešati zastopanja interesov z znanjem, saj gre za različne stvari. Raven znanja je potrebno dvigniti tudi v neformalnih mrežah razvoja podeželja.

V Sloveniji znanje žal še ni prepoznano kot ključni dejavnik sprememb in razvoja. Nova uveljavitev znanja bo zahtevala tudi precejšnje spremembe pri upravičencih, saj so ti navajeni, da sami kreirajo rešitev zase, potem pa zahtevajo javno podporo. Vse preveč je primerov, da potem tovrstne javne podpore ne dajejo rezultatov, prav zato, ker niso bile dovolj strateško premišljene in to pri razdelitvi sredstev ni bilo dovolj upoštevano.

V Sloveniji je potrebna nova zaveza k razvoju, ki bo spodbujala oblikovanje avtonomnih in kreativnih posameznikov in skupin, ki bodo

sposobni načrtovati in tudi skupno izvajati rešitve. Za tovrstne namene je premalo javnih podpor, pa tudi če so, ne ustrezajo potrebam in možnostim podeželskega prostora in njegovih prebivalcev. Ključne spremembe je potrebno narediti v prihodnjem programu slovenskega razvoja podeželja, kjer mora znanje postati ne le osrednja prioriteta, ampak tudi vodilo in vzvod za dodelitev podpor.

Ta nujni premik k znanju je odločujoč za prihodnost slovenskega podeželja. Temelji lahko le na samorefleksiji in spoznanju, da je potrebno delati drugače, boljše in izvirno. Smo vsi delujoči za podeželje sposobni tega premika? Ali bomo spet le čakali na »državo«, ki tukaj sicer lahko moderira, ne more pa spremeniti načinov delovanja posameznikov in organizacij? Že samo spoznanje, da moramo in zmoremo drugače, da damo znanju in kolektivnim rešitvam novo veljavo, je precejšnja sprememba, prvi pomemben korak, ki ga kaže odločno narediti.

ZADRUŽNIŠTVO

Kmetijske in gozdarske zadrug v Sloveniji svojim članom že 145 let zagotavljajo odkup in prodajo kmetijskih proizvodov, so največji ponudniki kakovostne lokalne hrane in pomembno sooblikujejo podeželsko dogajanje. Poleg zadrug na področju kmetijstva slovensko podeželje odpira možnosti za razvoj tudi drugih oblik zadrug na področju turizma, sociale, oskrbe ostarelih ter na drugih področjih. V zadnjih letih se je tudi odnos javnosti do zadružništva pomembno spremenil in zadrug so prepoznane kot organizacije, ki zagotavljajo vključenost. Zadrug zagotavljajo enakopravnost, solidarnost in družbeno odgovornost v skupnostih, v katerih delujejo. Zadrug svojo dejavnost usmerjajo v ljudi in ne v kapital. Ker zadrug temeljijo na potrebah skupnosti, so zavezane trajnostnemu razvoju lokalnih skupnosti, lokalni oskrbi prebivalcev in razvoju lokalnega gospodarstva.

Cilji delavnice se osredotočajo na vlogo zadrug, ki naj bi jo imele v prihodnji skupni kmetijski politiki, in na njihov pomen za podeželje. Je njihovo dosedanje delovanje uspešno? Kje so priložnosti za še večjo aktivacijo zadružnega načina organiziranja?

- Zadrug pomembno prispevajo k spodbujanju blaginje na podeželju

Kmetijske in gozdarske zadrug zagotavljajo prehransko varnost, saj zadrug v Sloveniji odkupijo 80 odstotkov vse pridelane hrane s kmetij, številne pa imajo tudi svoje predelovalne obrate za mleko, meso in vino. S svojo prisotnostjo v vsaki slovenski vasi ohranjajo obdelano in poseljeno podeželje, dajejo zaposlitev 3.000 ljudem, skrbijo za lokalni razvoj in so pomemben socialni akter na podeželju. Zadrug povezujejo manjše kmetije, ki bi same težko preživele na trgu.

- Zadrug so partner podeželskih vrednostnih verig in lokalnih produktivnih mrež

Zadrug so podjetja na podeželju, ki se ukvarjajo s kmetijstvom, gozdarstvom in ribištvom. S svojo dejavnostjo so povezane s krožnim gospodarstvom in zelenim gospodarstvom. V okviru svojih dejavnosti se soočajo z nepravilnimi in nepreglednimi razmerji v verigi vrednosti. Zadrug povezujejo ponudbo manjših pridelovalcev in jo ponujajo na trgu preko različnih prodajnih kanalov.

- Zadruge ustvarjajo dodano vrednost za družbo

Zadruge v okviru svojih dejavnosti zagotavljajo pomembno infrastrukturo na podeželju. Zlasti s svojimi trgovinami, predelovalnimi obrati in zadružnimi domovi ohranjajo podeželje poseljeno in obdelano. To zagotavlja razvoj drugih dejavnosti na podeželju in razvoj turizma. Zadruge se lahko oblikujejo tudi na drugih področjih storitev, kot so turistične, delavske, potrošniške, socialne in druge.

- Zadruge skrbijo za trajnostno upravljanje z naravnimi viri

Naravni viri, kot so voda, tla in biotska raznovrstnost, so osnova kmetijske in gozdarske proizvodnje, zato jih je treba upravljati trajnostno in skrbeti za njihovo ohranjanje z novimi tehnologijami in pristopi, ki varujejo okolje, vodo in tla.

- Zadruge se soočajo s podnebnimi izzivi podobno kot kmetijska gospodarstva

Zadruge si prizadevajo za proizvodnjo biomaterialov in trajnostne energije iz obnovljivih virov, vendar bi za to potrebovale učinkovitejše naložbene sheme.

- Zadruge spodbujajo znanje in inovacije

Zadruge vseh vrst in velikosti, vključno s kmeti in gozdarji, morajo imeti dostop do ustrezne tehnologije, najsodobnejše povezljivosti ter novih upravljalvskih orodij, ki prinašajo ekonomske, socialne in okoljske koristi.

- Zadragam je treba v prihodnji skupni kmetijski politiki zagotoviti primerne razvojne možnosti in ustrezne načine financiranja

Zadruge za svoje delovanje potrebujejo prožno in ciljno usmerjeno politiko, ki ne sme povzročati nepotrebne zapletenosti.

Vprašanja za razpravo:

1. Pomen zadružne organiziranosti za izvajanje prihodnje skupne kmetijske politike neposredno (organizacije in skupine proizvajalcev, kolektivni znaki itd.) in posredno (učinkovitejša izvedba ukrepov).
2. Katere od svojih posebne značilnosti naj bi kmetijske in druge zadruge, če upoštevamo prihajajoče spremembe v tehnologiji (digitalizacija), skupni kmetijski politiki in strategijah Republike Slovenije, posebej razvijale in sporočale javnosti, da bi zagotovile čim boljše storitve v korist članov in trajno konkurenčnost ?
3. Kateri so najpomembnejši splošno koristni učinki delovanja zadrug in kako jih podpreti v politiki razvoja podeželja in drugih politikah?

Dr. Luka Juvančič,

Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani

POSODOBITEV IN POENOSTAVITEV SKP (SKOZI PRIZMO POTREB SLOVENSKEGA KMETIJSTVA IN PODEŽELJA)

Enako kot za vse države članice EU lahko tudi za Slovenijo rečemo, da skupna kmetijska politika EU (SKP) pomembno vpliva na ekonomski položaj kmetijstva v državi, pa tudi z njim povezanih (predelava in distribucija živil) in komplementarnih panog (gozdarstvo, gozdno-lesna veriga). Obenem pomembno vpliva na stanje okolja in poseljenost ter blaginjo podeželja – bodisi neposredno (kmetijsko-okoljska plačila, financiranje razvojnih pobud) ali posredno (okoljska zakonodaja, predpisani režimi upravljanja zaščitene območij). Cilji, instrumenti, obseg sredstev in izvedba SKP se v ciklikih, ki običajno sovpadajo s skupnim proračunskim okvirom, prilagajajo izzivom, ki jih narekujejo zunanji (mednarodno trgovinsko okolje) in notranji dejavniki (javno mnenje, proračun, institucionalni razvoj EU).

Izzivi, s katerimi se danes soočata evropsko (in z njim tudi slovensko) kmetijstvo in podeželje, so številni in raznovrstni. Nekateri med njimi, kot so doseganje prehranske varnosti in dohodki v kmetijstvu, sodijo med cilje SKP že vse od njenih začetkov; drugi, kot sta denimo soočanje s podnebnimi spremembami in spremenjen odnos potrošnika do hrane, so se pojavili šele v zadnjem času. Vežano na nove izzive SKP se v dosedanjih razpravah izpostavlja zlasti povečanje odpornosti kmetij z vidika upravljanja s proizvodnimi in dohodkovnimi tveganji ter izboljšanje delovanja celotne verige oskrbe s hrano, doprinos kmetijstva k varovanju okolja ter boju proti podnebnim spremembam, razvoj podeželskih območij in izboljšanje kakovosti življenja, generacijska prenova ter ne nazadnje spremenjena pričakovanja potrošnikov. Kot vesplošen cilj se posebej izpostavlja pomen inovacij ter potrebnih poenostavitev izvajanja kmetijske politike, tudi z večjim upoštevanjem načela subsidiarnosti. Na skupni finančni okvir SKP bodo močno vplivali pretresi zadnjih let v EU (migracije, brexit) in z njimi povežano uvajanje novih ali širitev obstoječih politik (predvsem s področja varnosti), kar zmanjšuje možnosti za ohranitev skupnih sredstev za SKP.

Pod vplivom teh izzivov potekajo razprave o prioritetah in ukrepih SKP po letu 2021. Evropska komisija je marca 2017 sprožila obsežno javno razpravo o »prilagoditvi in poenostavitvah« SKP, ton pa razpravi dajejo tudi nekateri dogodki, kot je bila npr. konferenca v Corku o

razvoju podeželja (septembra 2016) in stališča nekaterih držav članic, mednarodnih nevladnih organizacij ter akademske sfere. Na podlagi vseh teh aktivnosti bo Evropska komisija predvidoma do konca leta 2017 pripravila poročilo o SKP po letu 2020, ki mu bodo sledili zakonodajni predlogi, na katerih bo temeljila nova SKP.

V Sloveniji se hkrati z razpravo o prihodnji ureditvi SKP srečujemo tudi z notranjimi izzivi, ki izhajajo iz drobnoposestne zemljiške strukture, pomanjkanja sodelovanja med tržnimi subjekti, zaostankov v produktivnosti, šibkega sprejemanja nove okoljske paradigme in siromašenja dela podeželja. Slovenija potrebuje novo zavezo, nov skupni strateški dogovor vseh ključnih akterjev o skupni viziji in konceptu razvoja kmetijstva ter podeželja. Tovrstni dogovor bi predstavljal kakovostno izhodišče za strateško premišljen in celovit pristop k razvoju kmetijstva in podeželja tako v okviru SKP kot drugih evropskih in nacionalnih politik, ki vplivajo na gospodarsko in družbeno blaginjo na slovenskem podeželju.

Za soočenje z izzivi, ki izhajajo tako iz razprave o spremembah SKP kot iz razvojnih danosti slovenskega kmetijstva in podeželja, smo raziskovalci, sodelujoči v projektu CRP V4-1608 (Učinki in perspektive SKP na slovensko kmetijstvo in podeželje), v nizu delavnic s ključnimi deležniki s področja kmetijstva identificirali nabor petih prioritarnih problemskih sklopov, ki jih navajamo v nadaljevanju:

- 1. stabilnost gospodarjenja in odpornost kmetijskih gospodarstev** (dohodkovni položaj kmetijstva, upravljanje s tveganji, blaginja na podeželju),
- 2. kmetijstvo in okolje** (okoljski/prostorski vidik SKP, območja z naravnimi omejitvami (OMD), prilagajanje in blaženje posledic klimatskih sprememb, ekološko kmetijstvo),
- 3. verige vrednosti in gospodarsko povezovanje** (odnosi med člani v verigah vrednosti, prehod v biogospodarstvo in možnosti razširitve verig vrednosti),
- 4. kmetija prihodnosti** (prenos znanja in inovacij v kmetijstvu, konkurenčnost in produktivnost, generacijski prenos),
- 5. vitalno podeželje** (gospodarska in družbena odpornost podeželja, endogeni razvoj).

Gre predvsem za iskanje novih perspektiv in doslej manj uveljavljenih prioritarnih področij kmetijske politike. Namen razprave v okviru 4. Slovenskega podeželskega parlamenta je preveriti, ali zgoraj navedeni prioritarni sklopi in njim pripadajoče vsebine ustrezno bogatijo in širijo strateške usmeritve kmetijske politike. Širitev perspektiv bi tudi omogočila lažjo pripravo nacionalnih stališč v pogajanjih o novi reformi SKP in posodobitev ter učinkovitejšo trajnostno naravnost.

NEO-ENDOGENI RAZVOJNI POTENCIALI PODEŽELJA

*»zločiti okorelost, vgraditi prožnost“:
lokalno gospodarstvo in slovensko podeželje*

Težnje in procesi sodobnega podeželja. Slovensko podeželje je geografsko raznoliko, ima bogato zgodovinsko, naravno in kulturno dediščino, omejene, a specifične pogoje za kmetovanje, se sooča s pomembnimi medregionalnimi razlikami in je različno vključeno v čezmejno povezovanje. Sodobno slovensko podeželje kot večfunkcijski prostor s heterogeno in mozaično strukturo doživlja velike spremembe, saj je ujeta med kolesje tradicionalnih, dolgotrajnih procesov in struktur ter sodobnih razvojnih procesov (Potočnik Slavič 2011).

Potrebe podjetništva na podeželju. V obdobju globalizacije so zlasti majhna podjetja na podeželju izjemno občutljiva (Klemenčič, Lampič, Potočnik Slavič 2009). Spremembe v podjetništvu in na podeželju so hitre in korenite, ni jih mogoče zaustaviti – to prinaša podjetništvu hkrati nove poslovne priložnosti in (ne)poznana tveganja (Woods 2008, Epp in Whitson 2001). Prestrukturiranje podeželja v dobi globalizacije vnaša na podeželje nove mreže medsebojne globalne povezanosti, ki včasih delujejo usklajeno, včasih pa lokalne deležnike postavljajo v konfliktna razmerja. Mreže, tokovi in deležniki, ki jih prinašajo globalizacijski procesi, se zlijejo in kombinirajo z obstoječimi lokalnimi strukturami ter ustvarjajo nove hibridne tvorbe. V tovrstnem globaliziranem podeželju lahko podeželsko območje sicer ohrani lokalne posebnosti, vendar se po strukturi hkrati zelo razlikuje od prejšnjega (Woods in sod. 2015; Lampič, Mrak, Potočnik Slavič 2015).

Potenciali lokalnega gospodarstva in podjetnikov na podeželju. Običajno se podjetja na podeželju odločijo za eno izmed sledečih oblik povezovanja: (1) lahko ostanejo vkoreninjena v lokalno okolje, če jim to omogoča narava njihovega dela in ekonomija obsega, (2) do neke mere kombinirajo vkoreninjenost v lokalno okolje in povezanost z zunanji večji sistemi (kar pogosto opredeljujemo kot glokalizacija; Klemenčič 2005, Massey 2005) ali (3) so popolnoma vključena v mednarodne mreže. Seveda je v praksi tovrstno povezovanje precej bolj zapleteno: kot nam nakazujejo študije lokalnih gospodarstev na podeželju, oba procesa (angl. globalisedness, Dubois 2010) dejansko potekata tako vzporedno in se tudi medsebojno prepletata.

Predlogi ustanovam, ki soustvarjajo razvoj lokalnega podjetništva

in blaginjo podeželja. Ker na slovenskem podeželju primanjkuje delovnih mest (Klemenčič, Lampič, Potočnik Slavič 2008), je pomembno, da se osredinimo na dve gonilni sili, ki odločilno vplivata na lokalna/regionalna gospodarstva (in tudi mednarodno poslovno okolje): kontinuiran razvoj obstoječih podjetniških struktur in oblike podpornega podjetniškega okolja. Če sta obe gonilni sili v ustreznem odnosu, omogočata vzpostavitev spodbudnega okolja, v katerem so podjetja lahko poslovno uspešna in hkrati oblikujejo uspešne mreže znotraj lokalnega gospodarstva, pa tudi v širšem okolju.

Potencialna vizija razvoja lokalnih gospodarstev. Ker se je Slovenija odločila za paradigmo trajnostnega razvoja, predlagamo nadgradnjo lokalnega gospodarstva v naslednjih smereh: gospodarski (okrepitev regionalnih gospodarskih krogov), družbeni (oblikovanje in upravljanje razširjenih podeželskih mrež) in okoljski (ponovna raba funkcionalno degradiranih območij). Lokalna vpetost podjetništva povečuje prožnost posameznika, podjetniške skupnosti in podeželja kot sistema. Podjetja, vpeta v mednarodne tokove, bi morali spodbujati, da bi svoje vire iskala v lokalnem okolju in da bi sodelovala v regionalnih podpornih mrežah. Mreženje znotraj podeželja, ki se kombinira z namenskimi in dolgoročnim mednarodnim mreženjem, je v današnjem času predpogoj za uspešno lokalno/regionalno gospodarstvo.

SKUPNOSTNO UPRAVLJANJE Z ŽIVLJENJSKIMI VIRI

Slovenija je bogata z nizkoogljičnimi in trajnostnimi življenjskimi viri, katerih vrednost v luči globalnih procesov hitro narašča. To so gozdovi in les kot obnovljiva surovina krožnega gospodarstva, kakovostni in količinsko obilni vodni viri, obnovljivi viri energije (sonce, voda, biomasa, geotermija, veter), rodovitna prst in prijazno podnebje za pridelavo hrane in industrijskih rastlin, lepota in raznolikost krajine ter biotska raznovrstnost. Veliko priložnosti za prehod v trajnostno družbo izhaja tudi iz trajnostne rabe prostora in učinkovitejše rabe energije. Kljub temu, da imamo s tako bogato mavrico življenjskih virov izjemno osnovo za družbeno blaginjo, pa ta ni samoumevna. Koristi od naših virov si lahko prisvoji kdo drug, lahko ostanejo neizkoriščene ali pa jih z netrajnostno rabo uničimo. A celovite in trajne blaginje si ne moremo zagotoviti kot posamezniki. Čist zrak, kakovostna pitna voda, učinkovit javni prevoz – to imamo na nekem območju vsi ali pa nihče. Blaginjo si lahko zagotovimo le skupaj, če se povežemo kot skupnost in si zanjo skupaj prizadevamo. Zato moramo sami pri sebi vire ozavestiti kot razvojne potencialne, kot skupnost narediti načrte za njihovo uporabo ter zagotoviti trajnostno upravljanje z njimi, da bodo koristi uživali tudi naši zanamci.

Lokalne skupnosti so najbolj naraven skrbnik in varuh ohranjanja količine in kakovosti življenjskih virov v svojem okolju, saj ti predstavljajo osnovo za trajno blaginjo, ki jo bodo lahko uživali tudi prihodnji rodovi. Lokalne skupnosti so zato življenjsko zainteresirane za trajnostno upravljanje z viri v svojem okolju. Hočejo biti suverene, aktivne in odgovorne soustvarjalke trajne blaginje na ravni, ki je za njih obvladljiva. Skupaj razmišljajo o tem, kaj želijo proizvajati, zakaj in kako, katere vire imajo v lokalnem okolju in katere so najbolj obetavne razvojne priložnosti, ki iz njih izhajajo.

Takšno upravljanje prinaša številne sinergijske učinke: skupnostim omogoča izkoriščanje lokalnih naravnih virov za izgradnjo družbenega kapitala, ustvarjanje zelenih zaposlitvenih možnosti v lokalnem okolju ter ustvarjanje prihodkov za reševanje razvojnih potreb skupnosti. Poleg tega prispeva k prehranski in energetski samooskrbi ter povečanju konkurenčnosti z ozelenitvijo obstoječe industrije in gradbeništva. Zato je skupnostno upravljanje z življenjskimi viri sinergijsko gonilo prehoda v nizkoogljično družbo.

Številne suverene, aktivne in odgovorne skupnosti, ki so upravljanje

z naravnimi in drugimi viri v svojem okolju vzele v svoje roke, to že potrjujejo. Dobre prakse v Sloveniji in po svetu že obstajajo in vztrajno orjejo ledino. Najdemo jih na mnogoterih področjih in v različnih organizacijskih oblikah, npr. zadruga malih kmetov, družinske ekološke kmetije, skupnostni vrtovi, alternativne ekonomije (skupna raba, izposoja, izmenjava), skupnostno trajnostno gospodarjenje s krajino, podjetja z nekonvencionalno lastniško strukturo (z notranjim lastništvom in delavskim soupravljanjem) in njihovo povezovanje v verige in grozde, ekološka naselja, energetske skupnostni projekti, civilno-družbene skupnostne pobude, stanovanjske zadruga, alternativne valute itd. Naj dobre prakse služijo kot navdih in spodbuda za prenos v ostale dele Slovenije!

Navdihujoče prakse so predstavljene na zemljevidu na **www.dovoljazvse.si**.

Projekt Dovolj za vse: Skupnostno upravljanje z življenjskimi viri izvajajo organizacije Umanotera, Društvo Focus in Pravno-informacijski center nevladnih organizacij, sofinancira pa ga Eko sklad, j. s.

VPLIV PROGRAMA LEADER/CLLD NA LOKALNE EKONOMIJE

Globalizacija ekonomskih tokov in vsakdanjega življenja je temeljito spremenila družbena razmerja in vlogo posameznika v družbi. Pomemben del teh sprememb je povzročil negativne učinke, ki so najbolj izraziti v lokalnih skupnostih, zlasti na podeželju. Vsesplošnim globalnim trendom se zoperstavljajo gibanja, ki so v socialni teoriji dobila splošen naziv lokalizacija. Za lokalizacijske trende je značilen pristop, ki postavlja v ospredje lokalne potrebe in daje prednost specifičnim interesom različnih ciljnih skupin. Interesi lokalnih ali interesnih skupnosti so znova postavljeni v ospredje, pred interese posameznika. Interes protagonistov zasebne lastnine, kapitala, je naletel v lokalizacijskih trendih na resno alternativo, ki se od motivov po rasti in koncentraciji dobrin in kapitala, usmerja k (trajnostnemu) razvoju in enakomernejši delitvi obstoječih dobrin. Trajnostni razvoj postaja nujna zaradi omejitev nosilnih sposobnosti planeta in zaradi negativnih učinkov poglobljajoče se neenakosti. Uravnoveženost ekonomskih, socialnih in okoljskih interesov je pogoj za trajnostni razvoj. V lokalnih dimenzijah je neprimerno lažje uresničiti načela trajnostnega razvoja, kot v globalnih. Lokalne skupnosti so po naravi usmerjene k »ekonomijam za skupno dobro« (nem. Gemeinwohl-Ökonomie). Sorodne iniciative temu so solidarnostna ekonomija, skupne dobrine – commons (Oström, 1990), ekonomska demokracija, ekonomska subsidiarnost, ekonomija daru, ekonomija onstran rasti. Vsem je skupen princip participativnosti (Felber, 2010). Participativnost postaja nova vrednota, prirejena novo nastalim potrebam v številnih lokalnih okoljih, ki so v globalizacijskih trendih ostala prikrajšana. Eden izrazitejših sodobnih trendov je razmah lokalnih ekonomij, med katere uvrščamo širok sklop inovativnih pobud. Nekatere od teh so prerasle že v opazna mednarodna gibanja. Najvidnejše oblike lokalnih ekonomij so lokalne valute, eko-vasi, participativni proračuni, neodvisne kooperative, energijsko samozadostne vasi in mesta, stanovanjske skupnosti, neinstitucionalno povezovanje ponudnikov in potrošnikov v skupnostno kmetovanje (Community Supported Agriculture) in podobne.

Ob naštetih alternativnih, neodvisnih pobudah, so za lokalne ekonomije zelo pomembni sistemski ukrepi, ki spodbujajo iniciative po principu »od spodaj-navzgor« (angl. bottom-up). Politike dajejo vse večji poudarek krožnim gospodarstvom, kratkim oskrbnim verigam, lokalnim blagovnim znamkam, samooskrbnim energetskega sistemom.

Pomemben del evropskih sredstev je namenjen programu LEADER, ki je v sedanjem programskem obdobju prerasel v program CLLD (Lokalni razvoj, ki ga vodi skupnost – angl. Community Led Local Development). Program LEADER/CLLD podobno kot neodvisne lokalizacijske pobude, deluje po načelu odločanja »od spodaj-navzgor«, vanj je vgrajeno načelo participativnosti, saj je partnersko sodelovanje med javnim sektorjem, gospodarstvom in civilno družbo neogibni pogoj za ustanavljanje Lokalnih akcijskih skupin.

Usmerjanje javnih sredstev v različne programe in ukrepe je pod vse večjim pritiskom javnosti na vseh področjih, zlasti na področju kmetijstva in razvoja podeželja. Zato je potrebno dokazovati upravičenost programov in ukrepov s transparentnimi učinki in rezultati. Program LEADER/CLLD se je že od začetkov v devetdesetih letih prejšnjega stoletja ponašal z nesorazmerno velikimi učinki glede na vložena sredstva. Narava projektov, ki jih izvajajo člani lokalnih akcijskih skupin (LAS) in skupine same, je v izrazitem lokalnem interesu. Nosilci projektov najpogosteje vložijo v projekte znaten delež lastnih sredstev, najsi bo v obliki prostovoljstva, dela ali denarja. Z minimalnimi sredstvi se trudijo doseči kar največ, da zadovoljijo lokalne potrebe. Delež sredstev, namenjenih programom LEADER/CLLD je v evropskih državah različen, praviloma okrog 5 % sredstev Programa razvoja podeželja (PRP). Izjemoma namenjajo nekatere države ali dežele v ta program preko 30 %, ali celo 40 %. V Sloveniji so se javna sredstva, usmerjena v ta program z razširitvijo iz EKSRP (EARDF) na ESRP (EMFF) in ESRR (ERDF) skorajda potrojila.

Analiza vsebin projektov, ki jih izvajajo LAS v okviru programa LEADER/CLLD kaže na izrazito naklonjenost lokalnim ekonomijam. Največji delež sredstev na ravni strategij lokalnega razvoja, ki so podlaga za izbor projektov, je praviloma namenjen lokalnim iniciativam, ki spodbujajo turizem. Glede na visok multiplikacijski faktor turističnih dejavnosti, je potrebno vrednotiti ekonomski učinek širše od zgolj neposredno merljivih rezultatov samih projektov. Pričakovanja bodočega pozitivnega vpliva programa LEADER/CLLD na lokalne ekonomije v Sloveniji temeljijo na več postavkah. Strategije lokalnega razvoja v obdobju 2014–2020 so izrazito usmerjene v ustvarjanje delovnih mest, zato se bo prevladujoča narava turističnih projektov nadaljevala. Druga postavka je povezana z dejstvom, da je veljavni Program razvoja podeželja v Sloveniji preusmeril prejšnja ukrepa »Obnova vasi« in »Ohranjanje dediščine« v program LEADER/CLLD. Pričakovanja lokalnih skupnosti na tem področju so zato velika in temu primerno višja je tudi kvaliteta lokalnih projektov. Pričakovanja so velika tudi na področju razvoja osnovnih storitev na podeželju, iz katerih izhaja pomemben delež zaslug za izboljšanje kvalitete življenja.

Vpliv programa LEADER/CLLD na lokalne ekonomije je izrazito pozitiven. Program omogoča trajnostni razvoj podeželja in hkrati zmanjšuje negativne učinke globalizacijskih trendov. Temelji na potrebah skupnosti in na konsenzu med družbenimi skupinami. Bogata slovenska tradicija v kolektivnem, partnerskem pristopu k lokalnem razvoju obeta uspeh. Močnejši program LEADER/CLLD gradi močnejše in trajne temelje za razvoj prihodnje družbe.

IZVAJANJE IN SPREMEMBA STRATEGIJ LOKALNEGA RAZVOJA DO 2018

Strategija lokalnega razvoja (v nadaljevanju: SLR) je skupni izdelek lokalnega prebivalstva, ki je s sodelovanjem pri pripravi strategije aktivno soodločalo tako o temeljnih potrebah lokalnega območja kot o ciljih same strategije. SLR je temeljni strateški dokument lokalne akcijske skupine (v nadaljevanju: LAS) in predstavlja podlago za črpanje sredstev iz naslova vključenih evropskih skladov.

Priprava SLR je predstavljala zahteven postopek za LAS. Vključevala je analizo stanja in potreb lokalnega območja ter številne delavnice in sestanke, na katerih so se postopoma izoblikovale temeljne potrebe, ki jih naslavlja SLR. Vsaka LAS se je odločila, katero izmed štirih tematskih področij, ki jih določa Uredba o izvajanju lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost, bo v programskem obdobju 2014–2020 (Uradni list RS, št. 42/15, 28/16 in 73/16) glede na ugotovljene potrebe območja zasledovala SLR. Velik poudarek pri pripravi strategije je bil na intervencijski logiki, ki je rdeča nit vsake strategije, saj potrebe, cilje in ukrepe povezuje v smiseln načrt za doseganje zelenih ciljev. Iz opredelitve akcijskega načrta izhaja opis prenosa ciljev v ukrepe, s katerimi se bo dosegalo cilje SLR, pomemben del SLR pa je tudi finančni načrt. Poleg opisa strategije in njenih ciljev pa SLR vključuje ciljne vrednosti kazalnikov in mejnike, ki omogočajo spremljanje učinkovitosti izvajanja SLR.

Ključni trenutek v izvajanju SLR je bila potrditev SLR in LAS, saj je LAS omogočala objavo prvih javnih pozivov in izbor prvih operacij. Nov pristop, ki vključuje tri različne sklade – Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja, Evropski sklad za regionalni razvoj in Evropski sklad za pomorstvo in ribištvo –, je predstavljal izziv za vse v proces potrjevanja vključene deležnike, tako za pripravljavce SLR kot njihove potrjevalce. Postopek potrjevanja SLR in LAS je bil zahteven in dolgotrajen, kljub vsem oviram pa je bilo do konca oktobra 2016 potrjenih 37 LAS, ki pokrivajo območje celotne Slovenije. Dolgotrajni postopki potrjevanja SLR so vplivali na nekoliko zamaknjen pričetek njihovega izvajanja, vendar pa sta bili v primerjavi z drugimi državami članicami in upoštevajoč zahtevnost ter kompleksnost postopkov potrjevanja SLR in LAS potrjeni pravočasno.

Od potrditve SLR do sedaj so že bili objavljeni prvi javni pozivi za področje vseh v ukrep vključenih skladov. Prav tako so bile s strani LAS že potrjene in izbrane prve operacije. Pri tem postopku se je ponekod

izkazalo, da so se potrebe na lokalnem območju v času od priprave SLR do objave javnega razpisa že nekoliko spremenile, zato bi bilo smiselno nekatere dokumente za delovanje LAS oz. izbirne postopke izboljšati.

Pregled uspešnosti, ki zajema pregled izvajanja aktivnosti in doseganje mejnikov, določenih v SLR, bo s strani organov upravljanja opravljen v letu 2019. Za LAS se šteje, da so mejniki doseženi, če vsi dosegajo najmanj 85 % vrednosti mejnika na 31. december 2018. Pri pregledu doseganja uspešnosti organi upravljanja preverijo naslednje mejnike:

- število zaključenih operacij v primerjavi z odobrenimi operacijami,
- delež dodeljenih sredstev v odločitvi o potrditvi operacije v primerjavi z določenim finančnim okvirjem,
- delež izplačanih sredstev v primerjavi z dodeljenimi sredstvi v odločitvi o potrditvi operacije,
- število novoustvarjenih delovnih mest,
- za sklad ESRR se preveri še število deležnikov na lokalni ravni, vključenih v izvajanje projektov CLLD, število prebivalcev, ki živijo na območjih s strategijami lokalnega razvoja, ter število podprtih partnerstev.

Pri pripravi SLR so bili mejniki lahko zastavljeni previsoko, doseganje mejnikov pa je lahko ogroženo tudi zaradi dolgotrajnih postopkov potrjevanja SLR in LAS ter postopkov potrjevanja operacij s strani organov, pristojnih za končno potrditev operacije. Ob tem se seveda pojavljajo vprašanja, vezana na doseganje v SLR zastavljenih ciljev in mejnikov ter na možnosti spreminjanja le-teh pri pripravi spremembe SLR.

Zaradi spremenjenih razvojnih potreb lokalnega okolišča, potreb po izboljšanju delovanja samega LAS in posodobitvi notranjih kontrolnih postopkov LAS ter zaradi morebitnega vprašanja doseganja v SLR določenih ciljev in mejnikov je z nacionalno zakonodajo LAS enkrat letno dana možnost predlagati spremembo SLR, ki pa mora izhajati iz spremenjenih okoliščin na območju LAS. Predlagane spremembe morajo biti utemeljene, ob tem pa je pomemben tudi vpliv predlagane spremembe SLR na doseganje ciljev in mejnikov, zastavljenih v sami SLR. Za ta namen je Koordinacijski odbor CLLD, v katerega so vključeni predstavniki vseh treh skladov, pripravil posebna navodila, kjer je jasno opredelil tako postopek vložitve spremembe SLR kot vsebinske poudarke predlaganih sprememb. Navodila so javno dostopna na spletni strani programa razvoja podeželja <https://www.program-podezelja.si/sl/>.

V skladu z določili Uredbe 1303/2013/EU se v letu 2019 opravi tudi

pregled uspešnosti operativnih programov. S pregledom uspešnosti se preveri, ali so bili doseženi mejniki programov na ravni prednostnih nalog. Doseganje mejnikov okvira uspešnosti je podlaga za dodelitev rezerve za uspešnost. V primeru Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja je odobritev rezerve za uspešnost odvisna od doseganja mejnikov celotne prednostne naloge, v katero poleg drugih ukrepov sodi še ukrep LEADER. Na doseganje mejnika do konca leta 2018 v veliki meri vplivajo izplačila iz naslova večih ukrepov v okviru iste prednostne naloge. Skratka, izvajanje ukrepa LEADER ima pri doseganju mejnika zelo pomembno vlogo. Iz potrjenih SLR in v njih zastavljenih mejnikov je mogoče predvidevati, da bodo kazalniki na ravni ukrepa LEADER doseženi, od česar je odvisna tudi dodelitev rezerve za uspešnost za ukrep LEADER. V primeru Evropskega sklada za regionalni razvoj je pomembno, da je dosežen kazalnik »število prebivalcev, ki živijo na območjih s strategijami lokalnega razvoja« in finančni kazalnik »vložena sredstva«.

Slovenski organi upravljanja posameznih skladov držijo korak z redkimi drugimi državami članicami Evropske unije, ki jim bo uspelo doseganje mejnikov pri implementaciji ukrepa CLLD ter evropske in nacionalne zakonodaje v za to predvidenih predpisanih rokih. K temu v veliki meri pripomorejo tudi LAS, ki pravočasno in uspešno izvajajo aktivnosti, določene v posameznih SLR. Že iz časa starih Grkov izvira modrost: »Četudi ne prejmeš nobene zunanje nagrade, to še ne pomeni, da si ni vredno prizadevati za dobro opravljeno delo.« Prihodnost slovenskega podeželja in urbanih območij je odvisna od marsičesa, vendar je v veliki meri najbolj odvisna od deležnikov, ki živijo in dihamo v tem okolju.

VKLJUČEVANJE NEVLADNIH ORGANIZACIJ V IZVAJANJE LOKALNEGA RAZVOJA, KI GA VODI SKUPNOST

Nevladne organizacije so nepogrešljiv partner pri izvajanju lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost, katerega glavni princip je zadovoljevanje lokalnih potreb po pristopu »od spodaj navzgor«. Da bi lažje ocenili učinkovitost izvajanja tega pristopa v Sloveniji, so krovna nevladna organizacija CNVOS in regionalna stičišča v sodelovanju z Društvom za razvoj slovenskega podeželja v letu 2016 pričeli sistematično spremljati vključevanje NVO v izvajanje lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost (v nadaljevanju CLLD). Končni cilj je presoditi, ali in v kolikšni meri lahko NVO v okviru programa CLLD, kot se trenutno izvaja v Sloveniji, izkoriščajo svoje potencialne za prispevanje k uresničevanju ciljev Strategij lokalnega razvoja oziroma k zadovoljevanju lokalnih potreb. Rezultati prve faze spremljanja, ki zajemajo izkušnje oziroma vključevanje NVO v CLLD v obdobju do konca maja 2017, kažejo raven vključevanja NVO v partnerstvo LAS, v sprejemanje odločitev o vsebini Strategij lokalnega razvoja ter v samo izvajanje operacij, ki so financirane iz sredstev LAS.

Spremljanje izvajanja CLLD je pokazalo, da je interes nevladnih organizacij za sodelovanje v Sloveniji relativno velik, da pa so mnoge naletete tudi na ovire, s katerimi se drugi partnerji ne soočajo oziroma se z njimi soočajo v manjši meri. Mnoge od težav nevladnih organizacij se pojavljajo po vsej državi, saj je praksa zaradi zakonodaje in navodil državnih organov v marsičem poenotena, nekatere prakse pa se razlikujejo od ene do druge LAS.

Slovenske LAS in nevladne organizacije so v letu 2017 že aktivne in sodelujejo pri podajanju predlogov ministrstvu za doseganje administrativnih in zakonodajnih izboljšav; nekateri predlogi prispevajo k enostavnejšemu in učinkovitejšemu izvajanju CLLD za vse lokalne partnerje, drugi pa so posebej usmerjeni v uspešnejše vključevanje nevladnih organizacij. Končni cilj tako enih kot drugih izboljšav pa je odpreti prosto pot čim več uspešnim zgodbam o razvoju lokalnih in regionalnih ekonomij.

Analiza je kot glavne ovire na poti vključevanja nevladnih organizacij v CLLD in učinkovitejšega izvajanja njihovih projektov definirala predvsem nesorazmerne administrativne zahteve pri razdeljevanju sredstev za operacije CLLD, ki izhajajo iz zakonodaje in navodil organov upravljanja in posredniških organov, ter finančno nekonkurenčnost nevladnih organizacij pri vključevanju v LAS in izvajanju operacij. Za

poenostavitev administrativnih postopkov je nujen prenos nekaterih dobrih praks, kot na primer izhajajo iz Smernic Evropske komisije o poenostavljenih možnostih obračunavanja stroškov (sprejete septembra 2014), in sprejetje drugih ukrepov za odstranjanje ovir, ki nevladnim organizacijam še posebej otežujejo vključevanje (odprava omejitev sofinanciranja s prostovoljskim delom, upoštevanje DDV kot upravičenega stroška za nezavezance ipd.)

LOKALNI VIDIK PROGRAMA CLLD

Program CLLD predstavlja orodje pri spodbujanju skupnega lokalnega razvoja po pristopu »od spodaj navzgor«. Pristop omogoča lokalnemu prebivalstvu, da z oblikovanjem lokalnih partnerstev – Lokalnih akcijskih skupin (v nadaljevanju LAS) – aktivno odloča o prednostnih nalogah in razvojnih ciljih lokalnega območja. V Sloveniji se ukrep izvaja kot del celovitega instrumenta »lokalni razvoj, ki ga vodi skupnost« (v nadaljevanju CLLD) in se financira iz treh evropskih skladov (t. i. kmetijskega, ribiškega in regionalnega). Ukrep za izvajanje CLLD so lokalni akterji prepoznali kot primerno in pomembno priložnost za razvoj, ki bo temeljil na realizaciji razvojnih potencialov ter reševanju ključnih izzivov vključenih območij. LAS delujejo na štirih tematskih področjih, ki so bila prepoznana kot ključna za reševanje lokalnih razvojnih potreb: ustvarjanje delovnih mest, razvoj osnovnih storitev, varstvo okolja in ohranjanje narave ter večjo vključenost mladih, žensk in drugih ranljivih skupin. S tega vidika je ukrep CLLD idealen za razvoj lokalnih ekonomij na podeželju.

Izvajanje programa CLLD je veliko bolj zahtevno kot izvajanje predhodnega programa LEADER v preteklem programskem obdobju. Lokalne akcijske skupine so v letošnjem letu objavile več kot 50 javnih pozivov za pripravo operacij, ki spodbujajo lokalni razvoj, in prejele več kot 500 prijav. Lokalna partnerstva se v dosedanem izvajanju programa srečujejo z velikimi težavami, ki upočasnjujejo in otežujejo kvalitetno, pravočasno in gospodarno izvajanje programa. Glede na sestavo Lokalnih akcijskih skupin (nevladni sektor, fizične osebe, manjša podjetja, javni sektor) so administrativne zahteve za sofinanciranje projektov, ki spodbujajo lokalno ekonomijo v veliki meri v nesorazmerju z zahtevnostjo in velikostjo posameznih projektov. V lokalnem okolju se že pojavljajo težave z izvajanjem programa CLLD, saj potencialni projektni partnerji zaradi prezahtevnosti odstopajo od priprave projektov pod sedanjimi pogoji.

Z izvajanjem programa CLLD ne bo možno zadovoljiti vseh potreb, zapisanih v Strategijah lokalnega razvoja, saj je za lokalne ekonomije oziroma s tem povezano ustvarjanje novih delovnih mest namenjeno premalo finančnih sredstev. Program CLLD ne more zapolniti finančne in programske vrzeli, ki je nastala z ukinitvijo nekaterih ukrepov v Programu razvoja podeželja (Obnova vasi in Ohranjanje dediščine). V programu CLLD gre za dolgotrajen in načrtovan proces, ki potrebuje

jasno strategijo in strokovni pristop v načrtovanju razvoja podeželja. Le z združevanjem sredstev iz več različnih evropskih skladov lahko dosežemo vidne rezultate na daljši rok. V upravljanju programa CLLD s strani organov upravljanja (MKGP in MGRT) je žal ta dolgoročni, strateški vidik zapostavljen v primerjavi s pretiranimi administrativno tehničnimi zahtevami pri izvajanju posameznih operacij.

Program CLLD temelji na pristopu »od spodaj navzgor« in vključuje s tem povezane specifikke, ki jih je potrebno pri obravnavi operacij SLR LAS upoštevati. Nosilci operacij so v večini primerov ekonomsko šibki, vendar sposobni močno oplemenititi in multiplicirati minimalno finančno podporo. Prezahteven in prestrog pristop podpornega okolja in zakonodaje pri spremljanju tovrstnih »malih projektov« na podeželju zavira lokalno iniciativo in s tem hitrejši razvoj lokalnih ekonomij. Zakonodaja in podporno okolje zato ne bi smela enačiti programa CLLD z velikimi investicijskimi ukrepi, Lokalnih akcijskih skupin pa ne s kapitalsko močnimi izvajalci investicij v kmetijstvu in industriji.

PRIMERI DOBRE PRAKSE LOKALNIH EKONOMIJ DEŽELA KOZOLCEV

Prvi muzej kozolcev na prostem v bližini Šentruperta v dolini reke Mirne na Dolenjskem je namenjen ohranjanju in predstavitvi različnih tipov kozolcev, slovenske etnografske posebnosti, povezane s pravilom sena in drugih kmetijskih pridelkov. Zaradi spremenjenega načina kmetovanja ti izgubljajo svoj prvobiten pomen, posledica tega pa je njihovo propadanje in s tem izgubljanje pomembne nacionalne krajinske, tehnične in kulturne dediščine, povezane z njihovo uporabo. Poleg razstave kozolcev je park namenjen tudi predstavitvi drugih etnoloških vsebin, od košnje do spravila sena in žit, v njem so organizirane kulturne prireditve, delavnice in celo poroke. Park je 6. junija 2013 slovesno odprl Borut Pahor, predsednik Republike Slovenije.

V parku je na površini 2,5 hektarjev postavljenih 19 kozolcev različnih tipov, med katerimi je speljan 1 km sprehajalne poti. Najstarejši eksponat v muzeju je Lukatov toplar iz leta 1795, kar ga uvršča med najstarejše ohranjene dvojne kozolce pri nas in na svetu. V muzeju je postavljenih šest značilnih tipov kozolcev: trije enojni (enojni, enojni s plaščem in enojni vzporedni) in trije dvojni (nizki, kozolec na kozla in toplar). V bližini parka stoji tudi Simončičev toplar, edini kozolec v Sloveniji s statusom kulturnega spomenika državnega pomena.

Dežela kozolcev in Center za ohranjanje kulturne dediščine, ki je njen del, sta bila vzpostavljena s pomočjo sredstev LEADER (programsko obdobje 2007–2013).

PRIMERI DOBRE PRAKSE LOKALNIH EKONOMIJ

DOBROTE DOLENJSKE

Z imenom Dobrote Dolenjske se poimenuje kolektivna tržna znamka, ki jo odlikuje bogata paleta prehranskih in tudi drugih inovativnih butičnih izdelkov in ki se nadgrajuje v okviru vse bolj prepoznavne kulinarične in turistične destinacije.

Zgodba Dobrot Dolenjske se je začela z idejo projekta Podeželski šopek, ki je bil izveden v sklopu programa LEADER 2007–2013. Partnerji so namreč ugotovili, da dolenjsko podeželje nima razvitih prepoznavnih turističnih produktov, prav tako pa ni niti celostnega pristopa k njihovi promociji in razvoju. V času projekta Podeželski šopek kmetje večinoma še niso imeli registriranih dopolnilnih dejavnosti za predelavo pridelkov in izdelavo različnih izdelkov, dolenjski prostor pa jim ni ponujal možnosti organizirane prodaje v okviru prepoznavne blagovne znamke, ki bi zagotavljala lokalno samooskrbo in stalno ponudbo dolenjskih proizvodov na eni strani ter prepoznavnost regije v smislu inovativnega, trajnostnega in na bogastvu dolenjskega podeželja slonečega turizma na drugi.

Izdelki, ki se danes prodajajo pod znamko Dobrot Dolenjske, so visokokakovostni, dolenjskega porekla in zagotavljajo natančno sledljivost. Preden se izdelek začne prodajati, se mora vključiti v postopek certificiranja. Njegovo ustreznost oceni tričlanska strokovna komisija, ki se odloči, ali se lahko izdelek vključi v tržno znamko in pridobi certifikat Dobrote Dolenjske.

Dobrote Dolenjske s svojimi izdelki povezujejo ne samo lokalno, ampak tudi širše regionalno okolje. Z lastnimi zgodbami in pomembnimi sporočili vplivajo na povezovanje domačinov, turističnih in gostinskih ponudnikov, podjetij in lokalnih skupnosti ter z dodano vrednostjo povečujejo turistično prepoznavnost regije. Trenutno lahko vključeni ponudniki prodajajo svoje izdelke v trgovini Dobrot Dolenjske v Trebnjem, na številnih bencinskih servisih OMW, na policah trgovin Mercator, kot najbolj eminentno prodajno mesto pa šteje butična trgovinica v stari Ljubljani.

DEKLARACIJA 3. SLOVENSKEGA PODEŽELSKEGA PARLAMENTA

Udeleženci 3. Slovenskega podeželskega parlamenta prihajamo iz vseh delov Slovenije. Zastopamo raznolike interese podeželja, izhajajoč iz organizacij v nevladnem sektorju, v javnem sektorju in v zasebnem, gospodarskem sektorju. Zbrali smo se z dobrim namenom, da v enakovrednem dialogu razpravljamo o problemih in priložnostih na podeželju in da z izmenjavo mnenj in stališč vplivamo na izboljšanje pogojev za življenje in delo na podeželju.

Številni aktualni dokumenti opredeljujejo vizije, cilje, ukrepe in aktivnosti, v katere usmerjamo sredstva za razvoj podeželja. V deklaraciji 3. Slovenskega podeželskega parlamenta ne ponavljamo že zapisanega. Na osnovi predhodnih razmišljanj smo v razpravah v desetih delovnih skupinah in v plenarnem delu podeželskega parlamenta sprejeli naslednje.

Na podeželju zaznavamo veliko **izzivov**, katerih rešitve bi prebivalcem podeželja v mnogočem olajšale življenje. Upoštevanje teh rešitev bi prispevalo k upočasnitvi depopulacije, povečanju priložnosti za zaposlovanje, krejitvi lokalnih ekonomij, povečanju donosnosti kmetijskih dejavnosti, zaustavljanju praznjenja območij z oteženimi dejavniki za kmetovanje in s tem zmanjševanja obsega kmetijskih zemljišč in zaraščanja. Zaustavili bi pretirano urbanizacijo podeželja, ugašanje vrste storitev na podeželju in vse pogostejše pojave revščine in izključenosti nekaterih skupin prebivalstva.

Opozarjamo na vse težjo dostopnost do storitev na podeželju zaradi selitve upravnih, ekonomskih in **javnih** funkcij (zdravstvo, izobraževanje, javni prevoz) iz manjših mest v večja urbana središča. S tem slabi že sicer šibko podeželje in se pospešujejo neugodni migracijski tokovi. Za boljšo dostopnost do storitev na podeželju je izjemnega pomena ohranjanje razvojne dinamike manjših mest, ki s storitvami in delovnimi mesti zadovoljujejo potrebe razpršeno poseljenega prebivalstva na podeželju. Enakomerne poseljenosti ni mogoče ohranjati brez ustanovitve **regij** in vitalnega omrežja malih mest.

Ugotavljamo, da podeželje ne dohaja hitrega razvoja propulzivnih ekonomskih dejavnosti, ki zaposlujejo delovno silo. Delo se še naprej seli iz podeželja v mesta in vse bolj v tujino. Temu procesu najhitreje sledi mlada generacija, kar prispeva k pospešenemu staranju strukture prebivalstva na podeželju.

Razvijajoča se paradigma **zelenega gospodarstva** je dobra iztočnica za ponovni premislek in zavedanje o pomenu povezovanja naravnih virov in varstva narave, preko razumevanja procesov proizvodnje hrane ter varstva narave ob pravični porazdelitvi delovnih mest, kapitala in tehnologij.

Izpostavljamo problem pomanjkljive lokalne infrastrukture na podeželju. Vodooskrba in kanalizacija na podeželju še nista na zadovoljivi ravni. Poleg teh dveh postaja tudi širokopasovno informacijsko omrežje skupaj s prometnim omrežjem osnovna javna dobrina, ki mora vsako slovensko vas hitro in varno povezati s svetom.

Potrebe po večjem deležu samooskrbnosti na prehranskem in energetskem področju odločilno vplivajo na priložnosti za zaposlovanje na podeželju. Tudi **gozdno lesna veriga** pomembno prispeva k razvoju slovenskega podeželja in je eden izmed temeljev zelenega gospodarstva. Potrebe po zdravju in zdravem življenjskem okolju prav tako ponujajo veliko priložnosti na podeželju, saj zdravje največkrat povezujemo z zdravim življenjskim slogom in življenjskim okoljem. Življenje blizu narave, ob spoštovanju bogate naravne pestrosti, postaja maksima sodobnega sveta in velika priložnost za podeželje. Potreba po varnosti je med drugim povezana z večjo socialno vključenostjo in zagotavljanjem blagostanja vsem prebivalcem na podeželju.

Diverzifikacija lokalnih ekonomij in diverzifikacija prihodkov na kmetijah pomenita osnovo za ohranjanje delovnih mest na podeželju. Poleg povečanja obsega ponudbe lokalnih proizvodov je največ priložnosti za zaposlovanje na podeželju povezanih s preusmerjanjem ekstenzivnih kmetijskih dejavnosti v delovno intenzivnejše panoge in v ekološko kmetovanje. Nosilci dopolnilnih dejavnosti na kmetijah, med katerimi je najpropulzivnejša turistična dejavnost, se v primerjavi z razvitejšimi državami srečujejo s prekomernimi in zavirajočimi administrativnimi ovirami. Bogatejša turistična ponudba na podeželju ponuja veliko priložnosti za zaposlovanje mladih.

Diverzifikacija je pomembna za doseganje ustrezne ravni dodane vrednosti na podeželju in prispeva h gospodarskim rezultatom tako na nivoju dejavnosti in tudi na področju kmetijstva. Povečanje učinkovitosti proizvodnje je možno le v navezavi na **inovativnost** v vseh fazah proizvodnega procesa. To je mogoče doseči z večjo tehnološko opremljenostjo posameznih subjektov in s pospeševanjem razvoja **poslovnih modelov**, ki bodo dodatno prispevali h konkurenčnosti proizvodnje in storitev na podeželju.

Potrebno je dati večji poudarek znanju za podeželje. Pri tem posebej poudarjamo povezovanje vseh akterjev, ki se ukvarjajo z **izobraževanjem** za razvoj podeželja. Potrebna je uveljavitev inovativnih pristopov, kot so grozdenje šol, zbornic in gospodarskih subjektov. Potrebujemo organizirano mrežo organizacij za izobraževanje odraslih, ki bo na podeželju aktivno spodbujala vseživljenjsko učenje. Obstajajo velike potrebe po izobraževanjih iz vsebin, ki niso povezane izključno s kmetijstvom (informacijska znanja, turizem, trženje, podjetništvo, komunikacije idr.)

Pomembno je urediti razmerja med **zasebnim in javnim** s pravočasnim vodenjem participativne in transparentne razprave med deležniki, z vključevanjem vseh deležnikov v zgodnji fazi priprave projektov, s spremembo zakonodaje o odgovornosti lastnikov zemljišč pri uporabi s strani drugih uporabnikov in z jasno opredeljenimi cilji iskati rešitve v dobro javnega in zasebnega.

Udeleženci 3. SPP ugotavljamo, da interesi podeželja niso zadostno upoštevani v različnih politikah. **Preplet politik**, ki vplivajo na razvoj podeželja, je širok in se odvija na različnih ravneh upravljanja. Opozarjamo na potrebo po medsebojni uskladitvi ciljev, ukrepov in postopkov. Predlagamo, da se javne spodbude v večji meri osredotočajo na projekte z večjim multiplikacijskim učinkom, nagrajujejo povezovanje in spodbujajo socialne inovacije.

Udeleženci 3. Slovenskega podeželskega parlamenta se zavezujemo, da bomo:

- prispevali k ustvarjanju novih delovnih mest ob hkratnem povečevanju stopnje samooskrbnosti na prehranskem in energetskem področju;
- pospeševali organizacijske oblike **medgeneracijskega** povezovanja in sodelovanja, kot priložnosti za nova delovna mesta;
- vzpostavili zaupanje in sodelovanje deležnikov v **gozdno lesni verigi**;
- ustanavljali kratke oskrbne verige in s tem prispevali k dvigu kvalitete prehrane in k višji prehranski varnosti;
- zagotavljali slovensko hrano v javnih prehranskih obratih in predlagali spremembo **Zakona o javnem naročanju** v smeri obveznega dodatnega merila poleg cene, pri odločanju o izboru ponudnikov;
- ohranjali kulturni dialog pri razmejevanju dostopnosti do zasebne in državne lastnine ob hkratnem upoštevanju lastninskih pravic in javnega interesa;
- ohranjali naravne vire in naravno raznolikost v prid dolgoročnih koristi za širšo skupnost;
- bogatili turistično ponudbo na podeželju s spodbujanjem novih investicij in inovativnih pristopov k ustvarjanju in promoviranju turistične ponudbe;
- prispevali svoj glas k ustavljanju pretirane pozidave kmetijskih zemljišč na eni strani in na drugi, prispevali k preprečevanju zaraščanja kmetijskih zemljišč;
- po svojih najboljših močeh prispevali k dvigu zavesti vsakega posameznika v Sloveniji o vlogi **varovanja narave** in vlogi

kmetovanja pri ohranitvi planeta in to tudi podprli z našim obnašanjem kot **potrošniki**;

- z vzpostavljanjem novih partnerstev znotraj lokalnih skupnosti in med njimi, temelječih na bogatem izročilu slovenskega zadružništva, prispevali k hitrejšemu zaposlovanju na podeželju;
- prispevali h konkurenčnosti podeželja z večjim vključevanjem prebivalcev v vseživljenjsko izobraževanje in s splošnim dvigom poklicnih kompetenc;
- prispevali k vsesplošni blaginji z **ustvarjanjem** novih izdelkov, tehnologij in znanj, ki bodo prispevali k ekonomski uspešnosti ob hkratnem **varovanju** naravnih virov;
- spodbujali vertikalno in horizontalno povezovanje deležnikov v prehranski verigi, z namenom boljšega trženja in **pravičnejše porazdelitve vrednosti** med deležniki;
- skrbeli za nadaljnji razvoj in krepitev kmetijskega in gozdarskega zadružništva v Sloveniji, s ciljem zagotavljanja razvoja podeželja in izboljšanja samooskrbe s hrano;
- prispevali k ozaveščanju vseh generacij o potrebi po **ohranitvi kmetijskih zemljišč** in spoštljivem odnosu do rodne zemlje, zemljišč in pridelkov na njih;
- da bomo pomagali vzpostaviti ustrezne pogoje in usmerjati proces prehoda v tako **kmetijsko politiko**, ki bo zagotavljala izboljšanje življenjskega standarda podeželskega prebivalstva ob hkratnem zmanjšanju pritiskov na okolje in naravo;
- sistematično in organizirano prenašali znanja in veščine na **mlajšo generacijo** za povečanje identitete in novih podjetniških možnosti;
- stremeli k uveljavitvi načela **participativne demokracije** pri načrtovanju in izvajanju politik za podeželje.

Od zakonodajne in **izvršne** veje oblasti in lokalnih skupnosti zahtevamo, da se izboljša kvaliteta življenja na podeželju preko:

- izboljšanja dostopnosti do storitev na podeželju, med ostalim tudi z ustavitvijo umikanja interventne zdravstvene službe v čedalje bolj oddaljene urbane centre;
- ustrezne **davčne politike**, ki spodbuja zaposlovanje, **dajanje zemljišč v najem** in zagotavlja olajšave, ki bodo podprle nove oblike povezovanja za lažje trženje blaga in storitev;
- stimulativne davčne zakonodaje, informiranja, izobraževanja in promocije zadružnih vrednot in **zadružništva**;

- sankcioniranja ponudnikov hrane, ki z **zavajanjem porekla in kvalitete** iščejo svojo tržno priložnost in prednost;
- omogočanja majhnim organizacijam in posameznikom iz zasebnega in nevladnega sektorja, da kljub finančni in kadrovski podhranjenosti enakovredno dostopajo do evropskih sredstev, kar jim v veliki meri onemogoča vse večje breme administrativnih ovir in zahtevnega predfinanciranja projektov;
- ustavitve opuščanja kmetovanja;
- vzpostavitev pogojev za hitrejši razvoj **gozdno lesne verige**, kar bo prispevalo k ohranitvi in razvoju podeželja;
- omogočanja **hribovsko gorskim kmetijam**, da izvajajo dela ali pridobijo **koncesije** v gozdovih, ki so v lasti Republike Slovenije;
- stimulativnih podpor **mladim** na kmetijah;
- **zavrnitve** podpisa trgovskega sporazuma **TISA** in **TTIP**;
- **ohranjanja kulturne krajine** in vaških jeder v okviru prostorske politike;
- **upoštevanja stroke, transparentnosti političnih odločitev in medijske vključenosti**;
- ustavitve pozidave najrodovitnejših zemljišč zaradi izgradnje prometnih povezav, ki bi jih lahko speljali po manj vrednih zemljiščih;
- trajnostno naravnanega izkoriščanja naravnih virov in zmanjševanja ogljičnega odtisa države kot celote, ne zgolj v breme podeželja. Le z vzpostavitvijo uravnoteženega spleta obnovljivih virov energije lahko stopimo v družbo razvitejših in okoljsko osveščenih držav

Spremembe na bolje lahko dosežemo le z večjo vključenostjo prebivalcev podeželja in tistih skupin, ki najbolj vplivajo na življenje in delo na podeželju. Vključenost prebivalstva, vseh generacij in obeh spolov in upoštevanje njihovih iniciativ po principu »od spodaj navzgor« je ključna. Partnerski odnos vseh vključenih v razvoj podeželja mora postati prevladujoč način sprejemanja odločitev o smereh in dinamiki razvoja podeželja. Podeželski parlament predstavlja skromen, vendar pomemben prispevek k izgrajevanju enakovrednih partnerstev na državni ravni, zato bomo to obliko participativne demokracije vzdrževali z organiziranjem podeželskih parlamentov najmanj vsako drugo leto. Dostop do vključitve v partnersko razpravo mora ostati odprt vsem iniciativam, organizacijam in posameznikom, ki si prizadevajo za skupno dobro.

Podčetrtek, 8. oktober, 2015

MANIFEST EVROPSKEGA PODEŽELSKEGA PARLAMENTA

1. Predstavniki ljudi in organizacij evropskega podeželja sprejemamo ta Manifest kot izjavo o ciljih, obvezah in zahtevah podeželskega prebivalstva. Pri tem črpamo iz srečanj, ki so potekala v vrsti držav v sklopu kampanje Evropski podeželski parlament.
2. Raznolikost podeželja. Izredno cenimo veliko raznolikost pokrajin in narodov Evrope, ki ima svoj izvor v geomorfološki in podnebni razgibanosti, biodiverziteti zemlje in morja ter dolgi zgodovini človekovega delovanja na evropski celini. To raznolikost, ki pride do izraza tako v kulturnih kot naravnih virih, dojemamo kot izjemno priložnost za prihodnjo dobrobit vseh narodov Evrope.
3. Skupne vrednote. Pozdravljamo skupne vrednote, kot so demokracija, enakopravnost, vladavina prava, spoštovanje človekovih pravic in duh sodelovanja, ki povezujejo prebivalce Evrope. Prevzeti smo nad skupnimi temami, ki se pojavljajo v sklopu kampanje Evropski podeželski parlament od Atlantskega oceana do Črnega morja in od Skandinavije do Sredozemlja.
4. Kakovost življenja. Podeželsko prebivalstvo visoko ceni kakovost življenja, ki jo omogoča podeželje s svojimi kmetijami, vasmi in majhnimi mesti, obalami in otoki, gorami in gozdovi, skupaj s pripadajočimi lokalnimi kulturami, prostoživečimi živalmi in rastlinami, pokrajinami, zdravim okoljem in kulturno dediščino.
5. Zaskrbljenost nad pogoji življenja na podeželju. Kljub temu smo zelo zaskrbljeni nad trenutnim stanjem podeželja, saj je mnogo regij prizadetih zaradi omejenosti ruralnih gospodarstev, pomanjkanja priložnosti za izpolnjujoče in razmeroma dobro plačano delo, upadanja števila prebivalstva zaradi odseljavanja mladih in posledično demografske neuravnoteženosti, upada storitev, revščine in socialne izključenosti socialno ogroženih ali etničnih manjšin ter okoljske degradacije.
6. Potreba po ukrepanju. Prepričani smo, da se je treba s temi izzivi nemudoma spopasti, ne le za dobro podeželskih skupnosti pač pa tudi za dobro evropskega prebivalstva nasploh. Vsi potrebujemo hrano, les, tekstilna vlakna, energijo, vodo in minerale, ki izvirajo iz ruralnih območij. Kmetje, podjetja in drugi podeželski akterji ustvarjajo skupna bogastva Evrope. Prispevek podeželja k blaženju podnebnih sprememb, rekreaciji in zdravju prebivalstva ter k splošnemu družbenemu, gospodarskemu in duhovnemu blagostanju je izjemen.
7. Pravice. **Uveljavljamo** pravico ruralnih območij in skupnosti do polnega priznanja s strani vseh evropskih institucij in prebivalcev, do kakovostnega življenja in življenjskega standarda, ki je enak

standardu mestnih prebivalcev, ter polne udeležbe v političnih procesih. Od evropskih vlad **terjamo**, da te pravice spoštujejo na vseh področjih delovanja.

V vseh vidikih politik in ukrepov, ki zadevajo podeželske skupnosti, morajo biti moški in ženske deležni istih pravic.

8. Vizija. Naša vizija prihodnosti evropskega podeželja razgrne pogled na živahne, inkluzivne in trajnostno usmerjene podeželske skupnosti, ki se opirajo na diverzificirano ruralno gospodarstvo ter učinkovito ravnanje z visokokakovostnim okoljem in kulturno dediščino. **Verjamemo**, da so lahko podeželske skupnosti, ki temeljijo na tem modelu, pomembni dolgoročni dejavniki, ki bistveno prispevajo k uspešni, miroljubni, pravični in enakopravni Evropi ter k trajnostni globalni družbi.
9. Partnerstvo. Za zasledovanje naše vizije je bistvenega pomena, da se v vsaki državi vzpostavi osveženo in enakopravno partnerstvo med prebivalstvom in vlado. Prebivalci podeželja in predstavniki podeželskih organizacij se zavedamo, da moramo izpolnjevati vodstvene dolžnosti in delovati v naše skupno dobro. **Obenem pa pravično zahtevamo**, da si oblasti na vseh ravneh, vključno z evropskimi institucijami, prizadevajo za uspešnost tega ključnega partnerstva.
10. Ocena stanja evropskega podeželja. Evropsko unijo **pozivamo**, da izvede obsežen pregled dejanskega stanja razmer na evropskem podeželju in trenutnega ter potencialnega doprinosa ruralnih območij k dobrobiti celotne Unije. Poročilo o pregledu naj bo objavljeno v letu 2017, v obeležitev 30. obletnice poročila »Prihodnost podeželske družbe«. Zaključki naj izhajajo iz podrobne analize ruralnih območij v sklopu vseh relevantnih programov in skladov. S kontinuiranim procesom Evropskega podeželskega parlamenta želimo podeželskim skupnostim omogočiti vpliv na pripravo politik za časovno obdobje po letu 2020.

Svet Evrope **prosimo**, naj razmisli o izvedbi ocene življenjskih pogojev in potreb ruralnih območij v vseh državah članicah.

11. Preobrnitev spiralnega upadanja. Mnoge regije pesti »upadanje« vitalnosti podeželskih skupnosti. Zmanjševanje števila prebivalcev (še posebej mladih) vodi v zmanjšano donosnost ruralnih storitev in slabitev lokalnih ekonomij, kar vnovič vodi v odseljevanje in upadanje števila prebivalstva. **Pozivamo** k usklajenim ukrepom podeželskih deležnikov, vseh relevantnih agencij in vladnih oblasti, da bi obrnili to »spiralo upadanja« navzgor, in sicer s spodbujanjem občutka hvaležnosti in ponosa na podeželski način življenja. Namesto da podeželju vsiljujemo mestne norme, moramo krepiti

podeželske storitve, diverzificirati ruralne ekonomije in omogočiti mladim ljudem, da na podeželju ostanejo ali se tja vrnejo.

12. Mladi. Mnogi mladi ljudje so pripravljene ostati na podeželju ali se tja preseliti ter postati kmetje, podeželski podjetniki ali odgovorni državljani, ki delujejo v dobro ruralnih ekonomij in podeželskih skupnosti. Mladi potrebujejo privlačna delovna mesta, dobre, ciljne sisteme izobraževanja in usposabljanja ter pripravništva, ki temeljijo na lokalnih potrebah, dostop do zemlje, stanovanj in kreditov, ustrezne družabne in kulturne dejavnosti ter specifične spodbude, naslovljene na mlade kmete in podjetnike.

Pozivamo oblasti in civilno družbo, da ugotodi tem potrebam in mladim omogoči aktivno sodelovanje v političnih procesih.

Podpiramo poziv, da naj ima podeželska mladina svoj Podeželski parlament mladih, tako na nacionalni kot na evropski ravni.

13. Begunci. Prihod obupanih ljudi s katastrofalnih konfliktnih področij, ki iščejo zatočišče in novo življenje v Evropi, naše mreže navaja k novim mislim in dejanjem. Medtem ko pozivamo vlade in druge agencije k čim hitrejši odpravi temeljnih vzrokov za to krizo, **prosimo** za topel odziv, ki temelji na medčloveški solidarnosti. Menimo, da za mnoga ruralna območja, predvsem tista, ki jih pesti upadanje števila prebivalstva, ta kriza pomeni tudi priložnost za integracijo beguncev in drugih prišlekov. Proces integracije mora nujno vključevati ustvarjanje novih delovnih mest, investicije v stanovanja, storitve in infrastrukturo. Vsa uspešna prizadevanja za integracijo je treba pozdraviti.

14. Revščina in socialna izključenost. Zavedamo se napredka, ki je bil storjen na področju boja proti revščini in socialni izključenosti v Evropi. A kljub temu milijone ljudi še vedno prizadeva tako revščina kot socialna izključenost različnih vrst. Družbena in teritorialna kohezija sta ključna elementa naše vizije evropske prihodnosti. **Pozivamo** k trajnemu prizadevanju za spodbujanje inkluzivnosti in polne družbene participacije. Posebnega pomena so potrebe romskih skupnosti, ki spadajo med najbolj revne in marginalizirane skupine evropskega podeželja. Treba jim je priznati enake pravice do primernih delovnih mest in izobrazbe kot ostalim. Vsak človek razpolaga z določenimi talenti in spretnostmi, s katerimi lahko pomaga družbi.

15. LEADER in CLLD. Odločno zastopamo teritorialen, integriran in partnerski pristop k razvoju podeželja, ki se odvija »od spodaj navzgor« in je zasidran v lokalnem prostoru. Prizadevamo si za vsesplošno aplikacijo načel pristopa LEADER in njegove razširitve v izvajanje lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost (CLLD), tako znotraj

kot zunaj meja Evropske unije. Zelo nas skrbi trenutno pomanjkanje resnično integriranega procesa regionalnega in ruralnega razvoja v mnogih državah. **Pozivamo** institucije in oblasti znotraj EU, da pokažejo zaupanje v Lokalne akcijske skupine, poglobijo njihovo financiranje, prilagodijo svoja pravila in postopke potrebam podeželskih skupnosti ter zagotovijo resnično integriran pristop k razvoju podeželja in črpanje iz več različnih skladov. Pozivamo vse sektorje v državah Zahodnega Balkana in Črnomorske regije, da položijo temelje za partnerstvo med relevantnimi sektorji v namen implementacije pristopov LEADER in CLLD.

16. Podeželske storitve in infrastruktura. Osnovne storitve, kot so denimo trgovske in poštne storitve, šole, primarne zdravstvene storitve, javni prevoz in socialna infrastruktura, sestavljajo podstat, ki določa kakovost življenja na podeželju. Primerna fizična infrastruktura – vodooskrba, kanalizacija, oskrba z električno in drugo energijo ter transportni sistemi – je prav tako vitalnega pomena. A v mnogih podeželskih regijah so te storitve oslabiljene ali slabijo, infrastruktura pa je neprimerna, kar vodi v začaran krog dodatnega upadanja storitev. **Pozivamo** vlade in ponudnike storitev, da priznajo pravico podeželskega prebivalstva do primerne infrastrukture in dostopa do vseh osnovnih storitev ter omogočijo podeželskim skupnostim, da same sprejemajo odločitve in ukrepajo v interesu zagotavljanja nujnih storitev in infrastrukture, primerne potrebam podeželskega prebivalstva.
17. Širokopasovne in mobilne komunikacije. Dostop do visokozmogljivostnih telekomunikacij postaja osrednjega pomena za družbeno, kulturno in ekonomsko življenje vseh Evropejcev ter za njihovo oskrbo s ključnimi storitvami. Zaradi svoje odmaknjenosti in redke poseljenosti izkazujejo ruralna območja posebne potrebe po učinkovitih telekomunikacijah. A kljub temu so mnoge podeželske regije, še posebej v Srednji in Vzhodni Evropi ter na obrobju Evropske unije, močno prikrajšane zaradi pomanjkljivih telekomunikacijskih sistemov. **Pozivamo** vse vlade, mednarodne financerje in ponudnike telekomunikacijskih storitev, da se z vso nujnostjo zavzamejo za zagotovitev dostopa do visokohitrostnih širokopasovnih in mobilnih storitev vsem prebivalcem podeželja ter da podeželskim skupnostim samim omogočijo, da ukrepajo za dosego tega cilja, kjer je to potrebno.
18. Lokalne in subregijske ekonomije. Evropsko podeželje zajema na tisoče lokalnih in subregijskih ekonomij, bogatih z mikro, malimi in srednje velikimi podjetji, ki tvorijo osrčje skupnosti in pomembno prispevajo k širšim ekonomijam evropskih narodov. **Zavzemamo se** za krepitev vitalnosti in donosnosti teh lokalnih in subregijskih ekonomij širom evropskega podeželja. Vzvodi za dosego tega cilja

se razlikujejo od kraja do kraja, prav tako pa se lahko nanašajo na mnogo različnih področij, kot so kmetijstvo, gozdarstvo, ribolov, proizvodnja energije, preskrbovalne verige, turizem in storitvena industrija ter informacijska tehnologija. Veliko je priložnosti za socialna podjetja. Pomembna je oskrba s prilagodljivimi svetovalnimi in kreditnimi storitvami, ki nudijo podporo podjetjem, pa tudi s poklicnim izobraževanjem in usposabljanjem, natančno prikrojenim trenutnim in potencialnim delovnim mestom.

19. Majhne in družinske kmetije. Čeprav se zavedamo velikega doprinosa komercialnih kmetij evropskemu gospodarstvu, smo nadvse zaskrbljeni nad izgubo kmečke delovne sile, prav tako pa nas skrbi za dobrobit več milijonov majhnih in družinskih kmetij znotraj Evropske unije, v Jugovzhodni Evropi in Črnomorski regiji, še posebej v odmaknjenih območjih, v gorah in na otokih. Te kmetije predstavljajo vir preživetja milijonom družin, zagotavljajo oskrbo s hrano lokalnim trgom, tvorijo glavnino populacije na tisoče skupnosti in vzdržujejo tradicionalne načine življenja, od katerih je odvisno zdravje zemlje, pokrajin, ekosistemov in kulturne dediščine. Uspešnost lahko ohranijo s snovanjem kooperativ in socialnim podjetništvom na kmetijah, s kolektivnim dodajanjem vrednosti svojim proizvodom, diverzificiranjem prihodkov na kmetijah in v lokalnih ekonomijah ter s postopnim tvorjenjem večjih ozemeljskih enot. Vladne oblasti, donatorje, organizacije civilne družbe in podeželske skupnosti **pozivamo**, da priznajo in podprejo družinsko kmetovanje kot viabilni evropski model.
20. Majhna mesta. Majhna mesta, ki jih je v Evropi na tisoče, so ključnega pomena kot družbena, gospodarska in kulturna središča podeželskih skupnosti. So centri trgovine, javnih in socialnih služb, srednjih šol in zdravstvenih storitev, imajo velik potencial za turizem ter kolektivno veliko prispevajo k regionalnemu in nacionalnemu gospodarstvu. Kljub temu pa se ne prištevajo med osrednje cilje nacionalnih in evropskih politik in programov ter se pogosto ne uvrščajo niti v ruralno niti v urbano kategorijo. **Zavzemamo se** za splošno evropsko politiko, ki se osredotoča na majhna mesta, se zaveda pomembne vloge teh mest v socialnih in ekonomskih strukturah podeželskih regij ter priznava njihov prispevek k regionalni vitalnosti, prav tako pa se zavzemamo za večjo osredotočenost na potrebe majhnih mest v nacionalnih politikah.

Pozivamo k večjemu sodelovanju med skupnostmi, organizacijami in oblastmi ruralnih in urbanih območij, da bi tako poželi čim več socialnih, kulturnih in ekonomskih koristi, ki jih takšno povezovanje lahko prinese. Pozivamo tudi k živahni izmenjavi idej in primerov dobrih praks med prebivalci podeželja in mestnimi prebivalci.

21. Podnebne spremembe in naravni viri. V pričakovanju konference Združenih narodov o podnebnih spremembah **trdimo**, da lahko evropsko podeželje igra pomembno vlogo pri blaženju podnebnih sprememb in ohranjanju naravnih virov; prav tako pa opozarjamo, da ruralna območja pri prilagajanju na podnebne spremembe potrebujejo pomoč. Več kot 40 odstotkov zemeljskih površin v Evropi tvorijo gozdovi, ki predstavljajo izjemen vir obnovljive energije in surovih materialov ter vršijo zajemanje in sekvestracijo ogljika. Ruralna območja so dobro pozicionirana za zadovoljevanje naraščajočih potreb po obnovljivih virih energije, kot so veter, voda, plimovanje, sonce ter geotermalni in lesni viri, na načine, ki spoštujejo nedotaknjeno naravo, vodo in prst, kar podeželskim skupnostim prinaša neposredne koristi in delovna meta.

Pozivamo k bolj pogosti implementaciji agrogozdarskih, agroekoloških in bioekonomskih pristopov. Prav tako **pozivamo**, naj se pogoji, ustvarjeni s podnebnimi spremembami, vzamejo v obzir pri definiciji ogroženih regij, ko gre za dodeljevanje finančne podpore.

22. Zahodni Balkan in Jugovzhodna Evropa. Podeželske skupnosti in ekonomije Zahodnega Balkana in Jugovzhodne Evrope močno prizadeva politična nestabilnost v regiji. Proces vstopa v EU je odložen. To upočasnjuje proces političnih reform. Razvoj podeželja je nizko na prioritetni listi vlad. Evropsko unijo **pozivamo**, naj revitalizira proces vstopa v EU v tej regiji, vključno s precej bolj učinkovito podporo procesom razvoja podeželja.

23. Vodstvo v razvoju podeželja. Zavedamo se pomena dobrega vodstva tako na posameznih nivojih delovanja kot tudi med njimi. Podeželski akterji nosimo levji delež odgovornosti za identificiranje potreb podeželja in zagotavljanje primernih rešitev. A vodstvo v razvoju podeželja zahteva tudi kolektivno akcijo lokalnih, regionalnih, nacionalnih in evropskih ravni, zanj pa so značilne predanost, komunikacija, sodelovanje in graditev zaupanja. Civilno družbo, vladne oblasti in zasebni sektor **pozivamo**, da osnujejo partnerstvo za krepitev zmogljivosti, sredstev in podpore na podeželju, s čimer bi spodbudili inovativno, trajnostno in odgovorno vodstvo, vir navdiha in izziva bodočim vodjem.

24. Mreže civilne družbe. Evropske in nacionalne mreže, ki so vodile kampanjo Evropskega podeželskega parlamenta, temeljijo na lokalni akciji in participativni demokraciji. Njihovo članstvo obsega na tisoče akcijskih skupin, ki so dejavne na ravni posameznih vasi, lokalna društva, kooperative in druge strukture, ki nudijo nepogrešljive storitve ter spodbujajo sodelovanje med

podeželskimi akterji. Vlade in evropske institucije **pozivamo**, da spoštujejo neodvisnost nevladnih organizacij in njihovih mrež ter podpirajo njihove dejavnosti.

25. Partnerstvo med civilno družbo in vladnimi oblastmi. Prepričani smo, da učinkovit razvoj podeželja zahteva odprto, inovativno in enakovredno partnerstvo med ljudmi in posameznimi vladami. Podeželske deležnike **pozivamo** k pozitivnemu sodelovanju z vladami, vlade, mednarodne institucije in zadevne agencije pa k vzpostavitvi smiselnega sistema konzultacij in skupnega odločanja. Na ta način bi podeželske deležnike vključili v proces oblikovanja in implementacije politik ter položili čvrste temelje za plodovito partnerstvo med podeželskimi deležniki in vladami na vseh ravneh.
26. Spodbudno ozračje. Vlade **pozivamo**, naj delujejo v duhu zaupanja vrednega in odprtega partnerstva s podeželskimi skupnostmi, priznajo njihovo pravico do samoodločanja in vzpostavijo spodbuden kontekst zakonskih določil, regulacije, administracije in financ. To spodbudno ozračje naj vključuje: polno zavezanost demokraciji in vladavini prava; koherenco med različnimi vidiki in geografskimi nivoji politik na vseh področjih vladne dejavnosti, ki zadeva podeželje; preverjanje vseh relevantnih politik in programov s strani podeželja; poenostavljeno zasnovano, pa tudi tankočutno in fleksibilno rabo, regulatornih, fiskalnih in finančnih sistemov za spodbujanje individualnih iniciativ, mikro, malih in srednje velikih podjetij, socialnih podjetij, kooperativ in drugih; ter spoštovanje pravic podeželskih skupnosti pri oblikovanju mednarodnih zakonov in pogodb.
27. Izobraževanje. V hitro spreminjajočem se svetu mora v svojem družbenem in ekonomskem udejstvovanju vsakdo nenehno izboljševati svoje sposobnosti prilagajanja in ostajati inovativen. Zato sta izobrazba in vseživljenjsko učenje – ki se prične v zgodnjem otroštvu – s pomočjo nepogrešljivega sodelovanja in mreženja osrednjega pomena pri uspevanju podeželskih skupnosti ter participaciji v razvojnih procesih. Izredno pomembna sta pri seznanjanju mladih z možnostmi za uspešno in donosno življenje na podeželju ter pri usvajanju in nenehnem obnavljanju znanj, ki so potrebna za državljansko participacijo. Pozivamo izobraževalne oblasti, da podeželskim skupnostim zagotovijo učinkovit dostop do storitev s področja izobraževanja, vključno z učenjem na daljavo in poklicnim usposabljanjem, ki ustreza realnosti življenja na podeželju.
28. Mednarodne izmenjave. Verjamemo, da lahko pri stremljenju k doseganju trajnostnega razvoja podeželja širom Evrope bistveno

pomaga in celoten projekt pospeši izmenjava primerov dobrih praks med podeželskimi deležniki in vladami v vseh evropskih državah in širše. Vzhod in Zahod lahko enakovredno prispevata in žanjeta koristi takšnih izmenjav. **Pozivamo** k resnično pan-evropskemu pristopu k programom izmenjave, preko sodelovanja med vladami, nevladnimi organizacijami, mednarodnimi donatorji in drugimi, tako znotraj kot izven meja EU. Glavnino naj pri tem procesu prispevajo Evropska mreža za razvoj podeželja in s strani EU financirane Mreže za podeželje v vseh državah članicah.

29. Podpora in ukrepi. **Pozivamo** evropske mreže nevladnih organizacij, ki so soustanovile drugi Evropski podeželski parlament, da vodijo program podpore in ukrepov, ki temelji na tem Manifestu. Pri tem naj tesno sodelujejo tako s svojim članstvom na nacionalni ravni kot tudi z ostalimi partnerji, pripravljenimi na sodelovanje.
30. Naša prisega. **Prisegamo**, da bomo še naprej predani zasledovanju naše vizije in dejanjem, načrtanim v tem Manifestu. Verjamemo, da lahko sodelovanje podeželskih skupnosti, vlad in mednarodnih institucij privede do preporoda evropskega podeželja. S tem prepričanjem razglamo: **Živela VSA Evropa!**